

מרי"ה ניהוה

קובץ זה מוקדש לע"נ הטהורה של הגה"ח המפואר, מגדולי חסידי חב"ד, נש"ת רבי שמעון יעקובוביץ זצ"ל בן הגה"ע רבי אהרן זצ"ל נלב"ע כ"ה חשוון תשע"ג ת.ג.צ.ב.ה.

קובץ חידושים קושיות וביאורים בעניינים שונים

לתגובות, במייל: rantorah@gmail.com בדואר: רח' קירשטיין 6/9 עפולה 18394

ניתן להוריד את הגליון גם באתר לדעת נט: www.ladaat.info/gilyonot.aspx

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אבוהצירא ס"ט

אפשר לשלוח שמות לברכה בציון רחל אימנו ע"ה (ללא תשלום) למייל rachel1tomb@gmail.com

גיליון מס' 117

תולדות-תשע"ג

נר הידור מהנר הראשון וכמבואר שם במשנ"ב (סק"א) ע"כ צ"ל דס"ל דאצל המהדרים כל הנרות שמדליקים הם עיקר המצוה.

מאיזה נר מתחילים להדליק

[ב] בסימן תרע"ו (ס"ה) כתב השו"ע יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל שני כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי וכו' נמצא שתמיד מברך על המוסף וכו', וכתב ע"ז הגר"א בביאורו וז"ל: ואין לו טעם וריח שזה אינו רק למהדרין מן המהדרין, ויניח עיקר המצוה ויברך על הרשות, ועיין בסימן תרע"ד ס"א בהגה וכו' (עכ"ל).

ולפי מה שנתבאר א"ש דהמחבר אזיל לטעמיה דס"ל דכל הנרות הם עיקר המצוה, דכך היתה התקנה למהדרין מן המהדרין, ומשו"ה יכול שפיר לברך על הנר הנוסף ואדרבה עדיף טפי שבזה מראה על מה שנתוסף הנס, אבל הגר"א אזיל בשיטת הרמ"א שם, וכפי שהזכירו בעצמו ולדידה רק נר אחד הוא עיקר המצוה, וע"כ ס"ל דצריך לברך על אותו הנר שהוא עיקר המצוה.

אכן אכתי צ"ע בזה דהרמ"א שם בסימן תרע"ו סתם כדברי המחבר דמברך בכל יום על הנר הנוסף וכ"כ שם בדרכ"מ (סק"ב), והרי הוא בעצמו ס"ל דרק הנר הראשון הוא עיקר המצוה, וא"כ האיך מברך על הנוסף.

ויש ליישב בפשיטות דס"ל להרמ"א דאין שום חשש במה שמברך על הנר הנוסף דלעולם אותו הנר שמתחיל להדליק בו הוא עיקר המצוה, שהרי הוא הנר הראשון שמקיים בו את עיקר המצוה, ובאמת דדברי הגר"א צ"ע דמהי"ת לומר שאותו הנר שהדליק ביום הראשון הוא עיקר המצוה בשאר ימים, [ואפשר דמיירי בגוונא דמדליק הנרות משמאל הטפח בטפח הסמוך וס"ל דהנר הראשון הסמוך לפתח הוא עיקר המצוה ולכן יתחיל להדליק בו בכל הימים ולא בנרות הנוספים] ועכ"פ בדעת הרמ"א ודאי אפשר ליישב כן.

הג"ר אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס תורת הקטן על הלכות חינוך הבנים והבנות
בית שמש

ביאור ענין מהדרין ומהדרין מן המהדרין

מי שמדליק בדרך של מוסף והולך האם כל הנרות הם מעיקר המצוה או רק הנר הראשון והשאר הם הידור יש לחקור במהדרין מן המהדרין שמוסיפין והולכים נר אחד כל לילה, האם כל הנרות שהם מדליקים הם מעיקר המצוה וכגון ביום ג' שמדליקים ג' נרות אז כל הג' נרות הם מעיקר המצוה, ואע"ג דמעיקר הדין הוי סגי בנר אחד, מ"מ כיון שהם מהדרין מה"מ ומדליקים ג' נרות, אז כל הנרות מעיקר המצוה, או דבאמת גם המהדרין מה"מ מקיימים את עיקר המצוה בנר הראשון שמדליקים, ושאר הנרות שמוסיפין זהו רק מדין ההידור. [ועייין בשפת אמת שם בסוגיא שכבר רמז לחקירה זו והבאנו את דבריו להלן].

הנפק"מ לדינא

ויש בזה כמה וכמה נפק"מ לדינא, ובחקירה זו יש לבאר כמה וכמה מחלוקת בדברי רבותינו האחרונים בהלכות נרות חנוכה, וכפי שיתבאר.

אם מותר להדליק מנר לנר

[א] בסימן תרע"ד (ס"א) כתב השו"ע מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה, וכתב ע"ז הרמ"א ונהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כ"כ ולכן אין להדליק זה מזה, (עכ"ל), ומדברי הרמ"א מבואר להדיא דס"ל דרק הנר הראשון הוא עיקר המצוה ולכן ס"ל דאין להדליק שאר נרות מנר זה. אכן בדעת המחבר שפסק דמדליקים מנר לנר והיינו אפילו

אם מותר ליתן לאחר שידליק את שאר הנרות

[ג] הרמ"א בסימן תרע"א ס"ז כתב ונוהגים להדליק בביהכ"נ בין מנחה למעריב וכו', ואם רוצים למחר ולהתפלל, לאחר שבירך הש"ץ והדליק אחד מהם, יוכל השמש להדליק הנשארים והש"ץ יתפלל (עכ"ל).

ונחלקו בזה האחרונים דדעת הלבוש (בסעיף ח') דדין זה הוא דווקא בנרות חנוכה שבביה"כ [דשניהם עושין מצוה אחת בשליחות הציבור] אבל כשאחד מדליק בשביל עצמו צריך הוא להדליק כולם בעצמו, אבל דעת המג"א שם בשם המהרש"ל דאפילו בביתו מותר לעשות כן, וכן מבואר בביאור הגר"א שם, וכן פסק שם המשנ"ב (בס"ק מ"ט).

ונראה דמחלוקתם תלוי בסברות הנ"ל דהלבוש ס"ל דכל הנרות הם מעיקר המצוה וע"כ בביתו צריך להדליק את כולם, [ורק בביהכ"נ שאני וכו"ל], אבל דעת המג"א והגר"א דרק הנר הראשון הוא עיקר המצוה, ולכן ס"ל דגם בביתו יכול אחד להשלים הדלקת שאר הנרות.

והנה המג"א הוכיח שם את שיטתו מהא דאיתא ביומא (ל"א ע"ב) קרצו ומירק אחר על ידיו, ולפי מה שנתבאר אין מזה השגה על הלבוש דשאני התם דהוי רק הידור דמדינא סגי בשחיטת רוב הסימנים, ומשא"כ בעניינינו ס"ל דכל הנרות הם מעיקר המצוה.

אם מברכים על נרות ההידור

[ד] עוד נראה לומר דבפולוגתא זו נחלקו ג"כ הפר"ח והא"ר, דהנה בפ"ח בסימן תרע"ב כתב נשאלתי על מי שהיה עומד בליל ז' וכסבור שהוא ליל ו' והדליק ו' ואח"כ נודע לו שהוא ז' ושצריך להדליק עוד אחד אם יברך או לא, והשבתי כיון דמצות חנוכה נר איש וביתו ואינך הוי משום הידור לא בעי לברוכי.

ואולם בא"ר (בס"ט תרע"ב) כתב דבכה"ג צריך לחזור ולברך ודיק כן מדברי הב"י שם בשם הא"ח דדווקא היכא שהיה בדעתו להדליק כולם א"צ לחזור ולברך יעו"ש, [ועיין גם במג"א בסימן תרנ"א ס"ק כ"ה ובמחצית השקל בר"ס תרע"ו].

ומשמע ג"כ דפליגי בסברא הנ"ל לדעת הא"ר ע"כ צ"ל דהיתה תקנה מיוחדת למהדרין מה"מ שאצלם קיום המצוה הוא ע"י מוסיף והולך, ולכן ס"ל דיכול לברך ע"ז, אבל הפר"ח ס"ל דגם הם מקיימים את עיקר המצוה בנר הראשון ורק שמדין הידור הם מוסיפים עוד נרות וע"ז לא תקנו ברכה, דרק על עיקר המצוה תקנו. [וגם אפשר דלא שייך לומר ע"ז וצונן].

מתי אומרים הנרות הללו

[ה] בסימן תרע"ו ס"ד כתב המחבר אחר שהדליק אומר הנרות הללו אנו מדליקים על התשועות ועל הניסים ועל הנפלאות וכו', ולא נתבאר בדבריו אימתי אומרה האם לאחר שהדליק את כל הנרות, או תיכף לאחר שהדליק את הנר הראשון.

ויעויין בט"ז ובמג"א שם שהביאו את דברי המהרש"ל שיש לאומרו תיכף אחר הדלקת הנר הראשון.

ואולם מדברי הפמ"ג שם (משב"ז סק"ה) משמע דס"ל דעדיף לאומרו אחר שמדליק את כולם דז"ל: עיין ט"ז וכו"כ מג"א [דשניהם הביאו את דברי המהרש"ל] ומ"מ צ"ע דהא בין

הברכה והדלקת נר הראשון אסור להפסיק ולומר הנרות הללו, א"כ י"ל דהברכות על כל הנרות קאי, וכמו שנראה ממש"כ המג"א בריש הסימן בב"י סימן תרע"ב דאם הדליק אח"כ אין מברך ומשמע אם [לא] כיון שצריך לברך שנית, א"כ משמע שהברכה קאי על כל הנרות, ולמה יפסיק בין ברכה להדלקת שאר הנרות, ומ"מ הא ודאי אחר גמר כל הג' ברכות והדלקת נר הראשון הוא שיאמר הנרות, ואני העני לא ראיתי לנהוג כן, וח"ו אין אומר נגד מאורן של ישראל מהרש"ל ז"ל, ומ"מ מי שנוהג ואומר אח"כ הנרות הללו לאחר שהדליק הכל נמי שפיר דמי וכו', וצ"ע (עכ"ל) וכשנדקדק בדבר נמצא דגם פלוגתא זו תלוי בסברות הנ"ל דהמהרש"ל ס"ל דעיקר המצוה הוא בנר ראשון, ומשו"ה יאמר תיכף אח"כ הנרות הללו [ואף שגם לדבריו מסתברא דהברכה קאי על כל הנרות מ"מ אין בזה חסרון כיון שאומר אנו מדליקים] ואזיל בזה לטעמיה דמשו"ה ס"ל ג"כ דאם המדליק ממחר יכול לתת לאחר לגמור את הדלקת שאר הנרות, וכמו שנתבאר לעיל באות ב'.

אבל לסוברים דכל הנרות הם מעיקר המצוה א"כ מסתברא כדברי הפמ"ג דראוי יותר לאומרו לאחר הדלקת כל הנרות כדי שלא להפסיק באמצע קיום המצוה.

ותדע שכן הוא דהרי הפמ"ג הביא סמך לדבריו מדברי הב"י בסימן תרע"ב והיינו מש"כ שם בשם הא"ח שאם טעה במספר הנרות והיה בדעתו להדליק יותר א"צ לחזור ולברך ומשמע דבלא"ה צריך לחזור ולברך על הנר הנוסף, וכבר נתבאר לעיל באות ב' דזהו כדעת הא"ר [וכ"כ בשו"ת רעק"א בסי"ג] דס"ל דגם על ההידור אפשר לברך והיינו משום דס"ל דהוי ג"כ מעיקר המצוה.

אם צריך להחליף את הפתילות

[ו] בסימן תרע"ג ס"ד כתב המחבר דאין חוששין לפתילות להחליפם עד שתכלה, ובספר משמרת שלום (קודינב מ"ח, ג') כתב לחדש דצריך בכל יום לקחת את הפתילה של אתמול ולהניחה בנר הנוסף שמדליק היום בראשונה, דאל"כ מזרידה מקדושה חמורה לקדושה קלה, שאתמול הדליק בה בראשונה וקיים בה המצוה מדינא, והיום הוא רק משום מהדרין, והוסיף עוד דמשו"ה נהגו להחליף הפתילות בכל יום מחשש שלא יעברנו.

ופשוט דכ"ו רק לדעת הרמ"א והמהרש"ל והמג"א והגר"א דס"ל דרק הנר הראשון הוא עיקר המצוה, וכמו שנתבאר לעיל, אבל לדעת המחבר וסייעתו דגם שאר נרות הם מעיקר המצוה למהדרין מה"מ א"כ פשוט דאין בזה שום חשש [וגם בלא"ה יש ליישב את מנהג העולם שאין מקפידים בזה, וכמש"כ בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן קכ"ח) יעו"ש, ואכמ"ל].

האם שייך לומר שכל הנרות הם עיקר המצוה

והנה בעיקר החקירה הנ"ל דשמא כל הנרות שמדליקים המהדרין שמוסיפים והולכים הוא מעיקר המצוה, יש שכתבו לתמוה על דברינו האיך שייך לומר כן והרי מדינא יוצא בנר אחד, וא"כ מה יש המקום להסתפק דאולי הכל מעיקר המצוה, אבל באמת שאין זה השגה דאדה"ג אם רוצה יכול לקיים את המצוה בנר אחד, אבל אם רוצה לקיימו בהרבה נרות שפיר יתכן דהכל נעשה כחלק מעיקר המצוה.

ומצאתי כמה וכמה דוגמאות לזה, ואלו הם (א) הר"ן בסוכה (י' ע"א) כתב לענין דפנות הסוכה שהוקצו למצותן, דאע"ג דסגי בשתים כהלכתן וג' אפילו טפח, מ"מ אם עשה ארבע דפנות בבת אחת הוקצו כולם למצותן, ורק אם עשה את השיעור ופסק ושב חזר ועשה עוד דופן או אין הדופן הרביעי מוקצה. (ב) בהעמק שאלה (שאלתא נ"ג) כתב דגם לשמואל שסובר דק"ש לאו דאורייתא, והא דכתיב ודברת בם היינו לד"ת, וא"כ סגי מה"ת באומר פסוק אחד, מ"מ אם קבע בדעתו באותו פעם לקרות פרשה שלימה לש מצות ודברת בם הרי הכל בכלל המצוה דאורייתא, שבמקום שלא קבעה התורה שיעור מוגבל אזי כל מה שקובע בדעתו הוא בכלל השיעור, והביא ראיה לזה מדברי הר"ן הנ"ל. (ג) עוד ראיה הביא העמק שאלה שם מהא דאיתא בחגיגה (ח' ע"א) שאם הפריש עשר בהמות לחגיגתו כולם קריבים ביו"ט, ולא אמרינן דכיון דסגי באחד לקיים מצות ראייה, ממילא כל השאר הם בגדר שאר נדרים ונדבות שאין קרבים ביו"ט, ועיי"ש עוד ראיות בזה. (ד) בספר קהלות יעקב ע"מ קדושין (סימן ל"ד) כתב לענין אכילת כזית מצה בליל פסח דאף דסגי בכזית מ"מ כל מה שאוכל לשם מצוה זו אפילו כמה וכמה זיתים הכל בכלל המצוה, ותירץ בזה את קושיית הגה"ק רבי יהונתן מאייבשיץ זצוק"ל על קושיית הירושלמי שהובא בתוס' בקדושין (ל"ח ע"א ד"ה ד"ה אקרו) למה לא אכלו בני"י מצה בכניסתם לארץ אף שהיה איסור חדש, דיבוא עשה דאכילת מצה וידחה את הלאו של איסור חדש, והקשה דהרי מבואר בתמורה (ט"ו ע"א) דשלש מאות הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה עד שהחזיר עתניאל בן קנז, ואחד מהן הוא שיעורים וכדאיתא בימוא (פ' ע"א) וכיון שלא ידעו אז שיעור כזית מצומצם הרי לא יכלו לאכול חדש ולסמוך על עשה דוחה ל"ת דהרי אינם יודעים את השיעור מצומצם, ושמה יאכלו יותר ויעברו על הלאו בלי קיום העשה שהרי כבר יצאו יד"ח, וע"ז תירץ הקה"י דמ"מ יכלו לאכול שיעור גדול ולסמוך על עשה דוחה ל"ת דהכל בכלל המצוה, וכדברי העמק שאלה הנ"ל עיי"ש.

והרי הדברים ק"ו דהרי התם ליכא שום הידור לכתחילה לאכול יותר מכזית, ואפ"ה אמרינן דכל אכילתו היא מצוה, כ"ש בנדון דידן דאע"ג דמדינא יוצא בנר אחד, מ"מ איכא הידור מצוה למה"מ שייקמן את עיקר מצות הדלקת נ"ח בכמה נרות ולא בנר אחד, וכל הנרות הם מצוה אחת מהודרת של נר חנוכה.

ומצאתי סמך לזה מלשון הראב"ן (ח"א סל"ה) שכתב וז"ל: וכן להדליק נר של חנוכה [דמברך בלמד ולא בעל מצות] לפי שבכל הלילות לבד מלילה ראשונה יש בו נרות להדליק, ולא נגמרה המצוה עד שמדליק כל הנרות להכי מברך להדליק דמשמע להדליק כל נר ונר, ולא חילקו ברכת לילה ראשונה משאר הלילות (עכ"ל), ומבואר להדיא דס"ל דכל הנרות הם מצוה אחת.

האיך המהדרין מברכים כל אחד בפנ"ע והרי כבר יצאו בהדלקת בעה"ב

ועתה נבוא לבאר ענין המהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד, דלכאורה צ"ב האיך כל אחד ואחד מברך והרי מעיה"ד כבר קיימו המצוה בנר הראשון, ומה שמוסיפים

להדליק זהו רק מדין הידור.

ויעויין בשפת אמת שכתב לחקור בעיקר מצות נ"ח מי אמרינן דהמצוה הוא על הבית והיינו שבכל בית יהיה נר כמו מזוזה, וכמו נר שבת, דכל שהדליק לשם שבת אף שהדליק מי שיהיה די, ולפי"ז מה שהמהדרין נוהגין שכל אחד ואחד מדליק צריך לומר דהיתה תקנה מיוחדת שהמהדרין יעשו המצוה באופן זה שכל אחד ואחד ידליק נר,

או דבאמת מצות נ"ח הוא חיוב על כל אחד ואחד, אלא דמעיה"ד סגי בנר איש וביתו דהבעה"ב מדליק ומתכוין לפטור את כל בני הבית והם מתכוונים לצאת בהדלקתו, וההידור של המהדרין הוא דאין מתכוונים לצאת בנרו של בעה"ב ומדליקים בפנ"ע, ולפי"ז פשוט שיכולים לברך שהרי לא כיונו לצאת א"כ ממילא מחויבים מדינא להדליק בעצמם.

ובאמת דנדון זה תלוי במש"כ לעיל בענין המהדרין מן המהדרין שנחלקו האחרונים האם עיקר קיום המצוה הוא בנר הראשון והנרות שמוסיפים הם הידור, או דלהם היתה תקנה מיוחדת שמצותם בכמה נרות לפי מנין הימים, דאם ננקוט התם דרך הנר הראשון הוא עיקר המצוה, א"כ מבואר דלמהדרין מה"מ לא היתה תקנה מיוחדת, א"כ ה"נ לענין המהדרין צריך לומר דלא היתה תקנה מיוחדת, ומה שמברכים ע"כ צ"ל דאינם מתכוונים לצאת בנרו של הבעה"ב.

ואולם אם ננקוט דלמהדרין מן המהדרין היתה תקנה מיוחדת שכל הנרות הם מעיקר המצוה, א"כ שפיר י"ל דמעיה"ד היתה החיוב על הבית אלא שלמהדרין היתה תקנה מיוחדת שידליקו בפנ"ע [והוסיף שם דלפי"ז ה"ה מי ששכח בליל ג' והדליק רק ב' נרות יחזור וידליק את הנר השלישי בברכה, כיון דלמהדרין מן המהדרין חשיב מעיקר המצוה, ובאמת שזה תלוי במחלוקת הא"ר והפר"ח הנ"ל בסק"ב, וכמש"כ בשו"ת רעק"א הנ"ל].

ואולם בשו"ת רעק"א (מהדו"ת סי"ג) נקט כהצד השני שכתב וז"ל: ואין להביא ראייה דשייך לברך על ההידור דאנן מברכין כל ב"ב, אף דמדינא נר איש וביתו ואינך בכלל המהדרין, זה אינו דשאני התם כיון דרצונו להיות מהמהדרין, כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק וממילא מחויב מדינא (עכ"ל).

שיטת הרמב"ם בענין המהדרין

והנה הרמב"ם ז"ל (בהלכות חנוכה רפ"ד) העתיק דין המהדרין בזה"ל: כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצוה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד, בין אנשים ובין נשים, והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובהר מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד (עכ"ל)

וידוע מה שדייק הבית הלוי דמלשון הרמב"ם משמע

אם מותר להדליק את הנר השלישי משני

ואגב יש להסתפק לדעת הרמ"א הנ"ל האם האיסור הוא דוקא להדליק שאר הנרות מהנר הראשון, שאז שייך הטענה שהנר הראשון הוא עיקר המצוה, אבל אם רוצה להדליק את הנר השלישי מהנר השני וכיוצא נראה לכאורה דמותר גם לדעת הרמ"א דהרי שניהם נרות הידור, וזה דומה למש"כ שם המשנ"ב (בסק"ה) דבשאר נרות של מצוה מדליקים מזה לזה, ואף דהתוס' כתבו (כ"ג ע"א בד"ה ש"מ) שנהגו שלא להדליק נראה דהיינו דווקא מפני סברת הרמ"א וכדמשמע בדרכי משה (סק"א) ובביאור הגר"א יעו"ש, ודוחק לומר דבנ"ח נהגו שלא להדליק כלל זה מזה כדי שלא יבוא להדליק נר שהוא הידור מהנר הראשון ודו"ק.

ומצאתי בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סצ"ו) וז"ל: בנר מהדרין זה מזה, לא נמצא בזה איסור, ואולי גם רמ"א לא כיון לזה דכונתו רק ע"ד הנ"ל [היינו שני מהראשון, או שני אנשים בבית אחד], ואם אולי רמ"א כיון גם לזה, מ"מ אין זה מעיקר המנהג אלא כך נהגו סלסול (עכ"ל), ואולם בשו"ת ברכת ראובן שלמה (ח"ב ס"ט) העלה בזה לאיסור.

ושוב הראוני שהבית הלוי בעניני חנוכה (דף כ"ט ע"ב) כבר דן בשאלה הנ"ל האם מותר להדליק את הנר השלישי מהשני, אלא שהוא דן בזה משום טעם אחר דאולי מותר משום דבשעה שדולקים שתי הנרות עדיין ליכא שום הידור מצוה ורק כשמדליק את הנר השלישי אז נעשה ההידור, ובהמשך דבריו שם כתב להוכיח מדברי הגהות מיימוני שהובא בד"מ בסימן תרע"ד דמדבריו מוכח דלא ס"ל הק' סברא, והאריך שם בענין זה עיי"ש.

ואולם לפי הסברא שכתבנו להתיר בזה משום דשניהם רק הידור והרי הם שוים זה לזה, אין שום הכרח דהג"מ חולק ע"ז דהוא מיירי באופן שכבתה אחת מהנרות, ובכ"ה ג"ס"ל דאסור לחזור ולהדליקה מן האחרות, כיון דקיי"ל דכבתה אין זקוק לה וא"כ אין שום מצוה בהדלקה זו, ואדרבה מדבריו משמע דאילו לא כבתה היה מתיר להדליק את נרות ההידור זה מזה, דאל"ה מה הוצרך לומר דלאחר שכבתה אסור להדליקה מהאחרים, דמה ס"ד דלאחר שכבתה עדיף מקודם שכבתה.

הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס גם אני אודך

בני ברק

טעם שאין מזכירין בברכת מעין שלוש נס חנוכה ופורים

(א) בסידור מקור התפילות (מהרה"ג רבי בנימין פרידמן זצ"ל) כתב לתרץ וזה לשונו, שכל אמירת על הניסים היא רק לפרסם הנס, ובשלמא בשעת התפילה או אפילו בשעת אכילה איכא פירסומא ניסא ע"י אמירת על הניסים, משא"כ כשאינו אוכל ברביעות גדול ואינו אוכל לחם ואינו מברך רק ברכה אחת מעין שלוש ליכא פירסום ניסא, ולכך לא תיקנו לאומרו בברכה אחת מעין שלוש, והא ראייה דתוס' במס' שבת (כד. בד"ה מהו) באמת כתבו הטעם דלכך אומרים על הניסים בתפילת שמונה עשרה משום דאיכא

דמפרש הא דאמרינן והמהדרין נר לכל אחד אין הכונה שכל אחד מדליק נר בפנ"ע רק שהבעה"ב מדליק נרות לכל אחד ואחד מבני הבית. וכבר הקדימו בזה בשו"ת גליא רויא (ס"ז).

ובחי'דושי מרן רי"ז הלוי ביאר סברת הרמב"ם בזה דאזיל לטעמיה שפסק בהלכות מילה (פ"ב ה"ד) דהמל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על ציצין שמעכבין בין על ציצין שאין מעכבין, פירש, על ציצין המעכבין חוזר, על ציצין שאינם מעכבין אינו חוזר (עכ"ל), וזהו דלא כדעת רש"י (בשבת קל"ג ע"ב) והטור (בסימן רס"ו) דס"ל דדין זה נאמר רק בשבת אבל בחול חוזר אפילו על ציצין שאין מעכבין.

וסברת הרמב"ם בזה הוא דס"ל דכיון דהורדת הציצין שאין מעכבין זהו רק מדין ואנוהו, דהתנאה לפנינו במצוות, כמבואר שם בשבת, וס"ל דדין ואנוהו שייך רק כשמקיים את עיקר מעשה המצוה, אבל לאחר שפירש שוב לא שייך הידור מצוה כיון שכבר גמר מצוותו, ומשו"ה הוכרח הרמב"ם לפרש בענינינו דהמהדרין מדליק הבעה"ב עבור כל בני ביתו דאם נאמר דכל אחד ואחד מדליק בפנ"ע הרי כיון שהדליק הבעה"ב הרי כבר יצאו כולם את עיקר המצוה, וא"כ לא שייך לומר שידליקו בפנ"ע דלאחר שנגמרה המצוה תו לא שייך ביה הידור מצוה לדעת הרמב"ם וכנ"ל (עכתו"ד).

ולפי דברי הגרי"ז מוכרחים אנו לומר דס"ל להרמב"ם כסברת השפ"א דחיוב נ"ח הוא על הבית, ומשו"ה כשמדליק בעה"ב כבר יצאו כולם את עיקר המצוה, ולכן ס"ל להרמב"ם דלא שייך לומר שכל אחד ואחד ידליק בפנ"ע מדין הידור כיון שכבר קיימו את עיקר המצוה וכנ"ל. דאם נאמר כסברת רעק"א דהידורין של המהדרין הוא שהם מתכוונים שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, א"כ הו"מ הרמב"ם לפרושי דכל אחד ואחד מדליק בפנ"ע, דהרי לפי"ז המהדרין מחוייבים מדינא להדליק בפנ"ע כיון שלא נתכונו לצאת ואין זה דומה לציצין שאין מעכבין דהתם הוי הידור, וק"ל.

ובאמת שהדברים מבוארים בלשון הרמב"ם גופיא שכתב בתחילת דברים מצותה שיהיה "כל בית ובית" מדליק נר אחד, הרי שתלה בהדיא דהמצוה הוא על הבית וכסברת השפ"א.

ואולם עיקר דברי הגרי"ז שביאר בדעת הרמב"ם דמשו"ה פירש הרמב"ם דהבעה"ב מדליק בפנ"ע את כל הנרות דאל"ה לא שייך הידור מצוה כיון שכבר נגמר עיקר קיום המצוה, צ"ע לכאורה דהנה במג"א בסימן תרנ"א (ס"ק כ"ה) כתב וז"ל: וכ"כ הרד"א בשם הרמב"ם (שו"ת פאר הדור סימן קי"א) שאם בשעה שהדליק נר הראשון היה כוונתו להדליק אחרות א"צ לברך ואם בירך והדליק ואח"כ נודמן לו נרות מברך בכל פעם (עכ"ל), ומבואר מדברי הרמב"ם האלו דפשיטא ליה דאף לאחר שגמר להדליק אם נודמנו לו עוד נרות חוזר ומדליקם בברכה, ולפי"ד הגרי"ז זה סותר לדעת הרמב"ם בחיבורו דשם ס"ל דלאחר שגמר להדליק לא שייך תו הידור להדליק עוד נרות, ויש לדחוק דכוונת הרמב"ם שם שנודמנו לו עוד נרות בעוד מדליק את הראשונים אלא שלא היתה כוונתו עליהם בשעת הברכה, אבל מפשטות לשונו שכתב ואח"כ נודמן לו וכו' משמע אפילו לאחר זמן, ועיי".

פירסומא ניסא, וא"כ איכא למימר דבברכה אחת מעין שלוש ליכא פירסומא ניסא. עכ"ל.

ובעין זה תירץ בנימוקי או"ח (מונקאטש. סימן תרפ"ב) וזה לשונו. י"ל לתרץ קושיית הרב וכו' לפי דברי התוס' בשבת (הנ"ל) שכתבו דפשיטא ליה להש"ס דתפילה יזכיר של חנוכה (על הניסים) בהודאה, משום דתפילה בציבור הוא ואיכא פירסומי ניסא, אבל בבהמ"ז שבבית ליכא פירסומי ניסא כולי האי. עכ"ל התוס'. ודייקו בלשונם הוזהב (דליכא פירסומי ניסא) "כולי האי" בבהמ"ז היינו שאינו פירסומי ניסא הרבה. אבל פירסומי ניסא (מעט. ולא הרבה) שייך ג"כ בבהמ"ז, ועל כן פשטינן בגמרא באמת שצריך להזכיר גם בבהמ"ז בהודאה משום פירסומי ניסא, וזהו שייך רק בסעודה שמזמנים בציבור וביזמון עכ"פ, או הבני בית ביחד בסעודה כמו שנהוג שאוכלים ומברכים ביחד, וכמ"ש בשו"ע הלכות סעודה, ועל כן הוי פירסומי ניסא, משא"כ בפת הבאה בכיסנין ובפרט בפירות ענבים וכיוצא, שאין הדרך כלל לאכול ביחד, ואוכלים דרך עראי כל אחד ביחוד, על כן לא שייך פירסומי ניסא בברכתו, על כן לא תיקנו להזכיר אז בחנוכה ופורים. עכ"ל. (וכ"כ בדעת תורה להגאון מהרש"ם זצ"ל באו"ח סימן ר"ח סעיף י"ב).

ובגליון "שמעו ותחי נפשכם" (מס' 331 עמ' 4) הביא כתירוצו זה הנ"ל בקיצור מהרה"צ רבי משה וובר זצ"ל, דברכת המזון נאמרת בזימון ובשל כך יש בה פירסומי ניסא, משא"כ בברכה מעין שלוש שלא נאמרת בזימון ועל כן אין בה פירסומי ניסא. עכ"ל.

בביאור הגר"א (על שו"ע או"ח סי' ר"ח סעיף י"ב) כתב הטעם משום דאף בברכת המזון א"צ להזכיר מעין המאורע דחנוכה ופורים מצד הדין, כמ"ש בפ"ב דשבת (כד.). אלא מצד המנהג, משא"כ כאן בברכת מעין שלוש ליכא מנהגא כלל. (עיי"ש).

בלבוש (שם) כתב הטעם משום שעל הניסים ראוי להזכירו בהודאה, דהיינו בתפילה במודים ובבהמ"ז בנודה לך, ובברכה מעין שלוש שאין בה הודאה שראוי לסמוך להודאה, כי אם מה שאומר ונודה לך על הארץ וכו', ושם אין ראוי להפסיק כדי שיהיה לסמוך מעין החתימה לחתימה, לפיכך אין מזכירין אותו. עכ"ד. (ובאר"ר סי' תרפ"ב הביא טעם זה מתשובת מהר"ם מרוטנבורג סי' ע). ועיין בדברי חמודות פרק כיצד מברכין (ס"ק קל"ה) שהשיג על טעם זה. עיי"ש. (וע"ע בא"ר הנ"ל משכ"ב). וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ג סי' ל"ו אות ב'). ובשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן פ"א). עיי"ש.

בדברי חמודות (הנ"ל) כתב הטעם דלא חיבו להזכיר בברכת מעין שלוש אלא מה שהוא כתוב בתורה, דגם ראש חודש מיהא כתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם (במדבר י' - י'), אבל חנוכה ופורים דלא הזכרו בתורה, דאינו אלא תקנת נביאים וחכמים, לכן לא תיקנו להזכירם בברכת מעין שלוש. (עיי"ש).

ה) בשם הגר"ח מבריסק מבארים בהקדמת השאלה למה בבהמ"ז מזכירים מעין המאורע קודם ובנה ירושלים. ובברכת מעין שלוש מזכירים מעין המאורע אחרי ובנה ירושלים ותירץ דהנה בברכות (כט.). אמר שמזאל כל השנה כולה מתפלל אדם הבינונו, חוץ ממוצאי שבת ומוצאי יו"ט, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת, ומתקיף לה מר

זוטרא ונכללה הבינונו ה' אלקינו המבדיל בין קודש לחול, קשיא, וכתב שם רבינו יונה ז"ל (יט: בדפי הרי"ף) דאע"ג דנשאר בקושיא הלכתא כשמואל, דמשום הכי לא תיקנו מעין הבדלה, מפני שהבדלה אינה ברכה בפני עצמה, אלא שאנו כוללים אותה בברכת אתה חונן, ואם היו אומרים מעין הבדלה היה נראה שההבדלה היא ברכה בפני עצמה, כיון שהתקינו מעין הבדלה כמו שתיקנו מעין שאר ברכות. עכ"ד.

והקשה דא"כ איך כללינן הזכרת שבת ויו"ט בברכת מעין שלוש, שהיא ג"כ ברכה כוללת, הלא שבת ויו"ט אינם קובעים ברכה לעצמם, ותירץ משום שכשטעה ולא הזכיר שבת ויו"ט אמר ברוך אתה ה' בשם ומלכות, א"כ נמצא דקובעים ברכה לעצמן, ולכן כוללם בברכת מעין שלוש, ולפי זה אמר דכיון דכל עיקר מה שאפשר לכוללם בברכת כוללת הוא רק מטעם דהויין ברכה בפני עצמם, וכשהן ברכה בפנ"ע מקומם דוקא אחר בונה ירושלים קודם ברכת הטוב והמטיב, א"כ במעין ג' צריך לאומר דוקא אחרי ובנה ירושלים, ששם לפעמים יש "ברכה", ולפי זה פירש נמי הא דאין מזכירין בחנוכה ופורים בברכה מעין שלוש מעין המאורע, דכיון דכששכח על הניסים אינו אומרה ברכה בפנ"ע, א"כ אף פעם אינה ברכה, ולכן אינו יכול לכוללו בברכה קצרה דהיינו במעין שלוש. עכ"ל בשם הגר"ח מבריסק.

ובקונטרס נר מצוה (מהרה"ג רבי מתתיהו זאב שצי"גל שליט"א) על פרק במה מדליקין (דף כד.) עמוד קמ"ו הקשה על פירוש זה הנ"ל מהגר"ח מבריסק, דלשיטת דבורים אם לא הזכיר על הניסים בבהמ"ז דצריך לחזור, וכן להראבי"ה דגם בחנוכה צריך לחזור מסתמא לשיטתם אם שכח יש ברכה קודם הטוב והמטיב (וצ"ע מה הנוסח), וא"כ צריך להזכיר זאת במעין שלוש, ועמד בצ"ע. (עיי"ש). ובשו"ת יביע אומר (הנ"ל אות ג') הביא כפי' זה הנ"ל מהגר"ח מבריסק, בשם הגאון בעל מנחת עני (סימן ב'). והעיר על זה. עיי"ש. ובמקראי קודש (להגרצ"פ פראנק זצ"ל), חנוכה ופורים סימן ל"ו, הביא טעם זה עפ"י השמועה. ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן ל"ג אות ב'), הביא שפירוש זה גם איתא בספר תולדות זאב, על מס' שבת (דף כ"ד ע"א), בשם חכם אחד. (וע"ע בשו"ת רבבות אפרים ח"ו סימן שנ"ט).

ו) בספר תורת הזימון (מהרה"ג רבי צבי ורשנר שליט"א) סימן מ"ב (אות ב') אחרי שהביא התירוץ מהגר"ח מבריסק, הוסיף דלפי פשוטו יש לתרץ דכיון דגם בבהמ"ז לא מעכבא לא תיקנהו בברכה קצרה. עכ"ד. (וכ"כ בערוך השולחן או"ח סי' ר"ח סעיף ז').

ז) בנימוקי או"ח (הנ"ל) תירץ עוד. כי אנו רואים מדחז"ל שתיקנו במטבע חכמים בלשון תפילה ובקשה מעין היום והמאורע, בברכת מעין שלוש, כגון בשבת (בדרך תפילה) ורצה והחליצנו ביום השבת הזה, או ביו"ט ושמחנו וכו', או בראש השנה (שנקרא יום הזכרון) או בר"ח וזכרנו בזכרון טוב לפניך ביום ראש חודש הזה, שהוא המפורש בתורה (במדבר י' - י') וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשיכם וגו' והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם, משא"כ בחנוכה ופורים האיך יאמרו הלא בעל כרחך יתכן לומר מעין היום והמאורע, בימי הניסים האלו בלשון "ותעשה עמנו ניסים בימים האלו", וזה אי אפשר משום שאין

מתפללין על מעשה ניסים, על כן לא תיקנו חכמינו ז"ל להזכיר בברכת מעין שלוש בחנוכה ופורים. עכ"ל.
[עיי"ש שתירוץ זה כתב רק לדעת הבכור שור שכתב דאם שכח לומר על הניסים בנודה לך, לא יאמר כשמגיע להרחמן, הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם וכו', לפי שאין מתפללין על מעשה ניסים. אך למנהגנו שאם שוכחים לומר על הניסים, אומרים כן כשמגיעים להרחמן, הרחמן יעשה לנו ניסים וכו', לא שייך תירוץ זה. ועיי"ש באורך שהביא תירוץ למה באמת אומרים הרחמן יעשה לנו ניסים וכו', והרי אין מתפללין על מעשה ניסים. ואכמ"ל.]

(ח) הגאון בן ציון אבא שאול זצ"ל תירץ [נדפס בתשובה ממנו בקובץ צוהר "אוהל ברוך", אלול תש"ס, עמוד קמ"ד] משום שכיון שאין מעבב הזכרת חנוכה ופורים ב"ח ברכות, כמו שבת ור"ח שקדושת היום מעכבת בתפילה, וכיון שאפילו בעמידה אין מעבב בחנוכה ופורים, לא תיקנו להזכיר במעין שלוש. עכ"ד. (וכ"כ בערוך השולחן הנ"ל).

(ט) בספר ברכת רפאל (מהרה"ג רבי רפאל רובינשטיין שליט"א) על עניני חנוכה סימן ס"ו (אות ז') ביאר דהא דמוזכרים במעין שלוש שבת ור"ח וכו', לפי שדינם משום הזכרת המאורע, משא"כ חנוכה ופורים שאמירת על הניסים אינה מדין הזכרה אלא מדין הודאה, לכן לא מוזכרין זאת בברכת מעין שלוש, משום שבברכת מעין שלוש ההודאה היא קצרה, דהא אין מודים על ברית ותורה, ולכן לא מודים גם על הניסים של חנוכה ופורים. (עיי"ש).

[וכן תירץ בספר תורת הזימון (הנ"ל שם. בתירוץ השני) בקיצור וזה לשונו, א"נ דחנוכה ופורים אינו הזכרה אלא הודאה על הנס. עכ"ל.]

(י) בספר שירי טהרה, מערכת כללים, מהרה"ג ר' אברהם הכהן זצ"ל מסאלונקי, (נדפס לראשונה שם בשנת תרל"ט, ושנית ע"י נכדו הרה"ג ר' יצחק דיין שליט"א בירושלים תשנ"ד ע"י מכון גנזי המלך), במערכת ב' אות ס', כתב וז"ל, נלע"ד טעם הדבר דהא משום דחו"ל במעין ג' ראו לתקן בה בקיצור מאד ד' ברכות של ברהמ"ז, והזכרת שבת ויו"ט ור"ח סגי להזכיר בדברות שתיים, משא"כ הזכרת מאורע חנוכה ופורים, דלא סגי בו לקצר אלא להאריך, ובפרט בחנוכה שצריך להזכיר מי עמד עליהם, ועל מה עמד עליהם, ושהצילם על יד פלוני, ושעשה ניסים עמהם במציאת השמן להדליק המנורה וכו', ואי אפשר לצאת ידי חובה בזה אלא אם כן יאמרו בה כל נוסח על הניסים, וראיה לדבר דאם שכח על הניסים בתפילה וברהמ"ז, ונוכר באלוקי נצור קודם שיקר רגליו, או בהרחמן, שכתב רמ"א בהגה"ה והט"ז והא"ר בסי' תרפ"ב דיאמר כל הנוסח על הניסים וכו', וכאן במעין ג' לא יתכן לעשות כן, דבמקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך (ברכות יא). עכ"ל.

ובשו"ת יביע אומר (הנ"ל סוף אות ב'), הקשה על טעם זה הנ"ל, דתסגי לומר בקצרה ועל הניסים שעשית לאבותינו בימי חנוכה אלו, או ביום פורים הזה, עכ"כ.
יא) בשו"ת יביע אומר (הנ"ל אות ג') כתב הטעם וז"ל, נראה לי על פי מה שכתב בברכות (כט). כל השנה מתפלל אדם הבינו חוץ מימות הגשמים, מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים, מתקף לה מר זוטרא ונכללה מכלל ודשנו

בנאות ארצך ותן טל ומטר, ומשני אתי לאטרודי, ומסיק, דהבדלה בחונן הדעת דאתיא בתחילת צלותא לא מטריד, אבל הכא דאתיא באמצע צלותא מטריד, ופריך רב אשי ונימרה בשומע תפילה (בסוף ברכת הבינו לפני החתימה), וכדקיימא לן טעה ולא שאל טל ומטר בברכת השנים אומרה בשומע תפילה, ומשני טעה שאני, ע"כ. ומעתה י"ל שבהזכרת שבת ויו"ט בברכת מעין שלוש היינו טעמא דלא חיישינן לאטרודי, הואיל והוי בסוף מעין שלוש, אחר שהזכיר מעין ברכת בונה ירושלים, ודמי למה שהקשה רב אשי ונימרה בשומע תפילה, [ואע"פ שיש כאן מעין ברכת הטוב והמטיב אחר הזכרת שבת ויו"ט, לא חיישינן להכי, כיון שהברכה נקראת מעין שלוש (ולא מעין ארבע), מפני שהם עיקר דהוון מן התורה. וכמ"ש תר"י (ברכות מז.), וכה"ג כתבו התוס' (ברכות ל:) עיי"ש], אבל הזכרת חנוכה ופורים דהוון בברכת הארץ, לא תיקנו לאומרם בברכת מעין שלוש דאתי לאטרודי, וכדין שאלת טל ומטר בברכת הבינו, עכ"ל.

ומצאתי חידוש שבכף החיים (סי' תרפ"ב ס"ק ג'), הביא שיטה שכן יזכיר בברכת מעין שלוש נס חנוכה ופורים, והיינו שיאמר ועל הניסים ונפלאות שעשית לנו בימים אלו, כי אתה ה' טוב וכו', ונודה לך על הארץ וכו', ברוך אתה ה' על הארץ וכו'. עיי"ש.

ובדיעבד אם כן הזכיר בברכת מעין שלוש נס חנוכה ופורים, אי הוי הפסק, פסק בשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סימן ער"ב אות א'), שאין צריך לחזור ויצא בדיעבד, (וע"ע שם בח"ב סימן קפ"ה אות ד', עיי"ש). וכן מסיק בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סימן פ'. עיי"ש).

וכ"כ בשו"ת יביע אומר (הנ"ל סוף אות ח') וז"ל, מ"מ העיקר לדינא שאין לחוש בזה בדיעבד, ומיהו לפי כמה טעמים נכונים שהזכרנו לעיל, אינו נכון לכתחילה להזכיר חנוכה ופורים בברכת מעין שלוש. עכ"ל.

הרה"ג שמואל ברוך גנוט שליט"א

קדיש על נכרי

בתקופת השואה הנוראה שלחו ראשי ה"יודנראט" שבגטו-קובנה את ידידי מר יהודה ביליס שיחי' להציל ילדים יהודים ולהבריחם מתוך הגטו. הנער יהודה ביליס סחב על כתפיו, בתוך שק ירקות, ילד יהודי קטן והובילו אל מחוץ לגטו, לידיו של כומר קתולי, שהעבירם לידים נאמנות. 22 ילדים רכים ניצלו כך בזכותם של מר ביליס שיחי' ואותו כומר נוצרי, שחירף את נפשו למען הצלת הילדים מתחת ציפורני הקלגס הנאצי יש"ו. לאחרונה נסע מר ביליס הי"ו לליטא ורצונו הכביר היה לומר קדיש לעילוי הכומר הנ"ל, במהלך טכס רשמי לזכרו של הכומר ובהשתתפות יהודים רבים ולהבדיל גם בני לא ברית. לפיכך שאלני האם אפשר לומר קדיש יתום לע"נ הכומר הלזה, ששם נפשו בכפו למען כ"ב מילדי ישראל היקרים. תשובה: א] בבואנו לדון בשאלה זו עלינו לעמוד על מספר שאלות. ראשית, האם ישנו לגוי חלק לעולם הבא. שני בקודש עלינו לידע האם ישנו בכלל מושג ושייכות של עליית נשמה אצל נכרי לאחר מותו, ושלישית, האם אפשר

לומר קדיש על אדם זר שאינו אביו או אמו, וכדלהלן:

"עולם הבא" בנכרי

בן האם לנכרים יש חלק לעולם הבא? ומי מהם יש לו חלק לעוה"ב?

איתא בסנהדרין (קה, א): כתיב "בן בעור" וכתוב "בנו בעור", אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות, בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי, הא אחריני אתו, מתניתין מני רבי יהושע היא, דתניא ר' אלעזר אומר "ישוּבו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלקים", "ישוּבו רשעים לשאולה" אלו פושעי ישראל, "כל גוים שכחי אלקים" אלו פושעי עובדי כוכבים, דברי ר"א, אמר לו ר' יהושע וכי נאמר "בכל גוים" והלא לא נאמר אלא "כל גוים שכחי אלקים". אלא "ישוּבו רשעים לשאולה", מאן נינהו "כל גוים שכחי אלקים". נמצא דנחלקו תנאים האם לנכרי יש חלק לעוה"ב או לא.

ובדברי הרמב"ם בזה רבתה המבוכה. דבפ"ח ממלכים ה"א כתב וז"ל: כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן, הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם אלא מחכמיהם, עכ"ל. וכ"כ בפ"ג מתשובה סוף ה"ה ובסוף פ"א מעדות, דלחסידי אומות העולם יש חלק לעוה"ב. וצ"ע דבפ"ד מאיסו"ב ה"ד כתב וז"ל: ואומרים לו [לבא להתגיר] הוי יודע שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל, וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה צפונה היא להם. שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעולם הזה כאומות, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, עכ"ל. ולכאן סיתרא"ה נינהו, דהכא נקיט דהעוה"ב צפון אך ורק לישראל ולא לנכרים, וצ"ע.

בן והמהרי"צ חיות (יבמות מ"ז א') כתב דצ"ל דט"ס נפלה ברמב"ם בהלכות איסו"ב. וראיתי שציינו שעמדו בזה בצפנת פענח סנהדרין צ' א' ד"ה כל, בתורת אבות פ"א ובשיעורים וחדו"ת מהרב דפוניבו הגרי"ש כהנמן וצ"ל, ואין ספרים אלו תח"י.

ואכן ברדב"ז בהלכות מלכים שם כתב: וראיתי מי שכתב שאין החלק הזה בגן עדן, שאין ערל נכנס שם (עיין עירובין יט, א) וסימנך "כל ערל לא יאכל בו". נמצא דחלוקים ב' העולמות, ואפשר דזוהי כוונת הרמב"ם בהלכות איסו"ב. ובס' מרגליות הים בסנהדרין שם הביא את דברי הזוהר חדש רות (ע"ח ד') שכתב: כל גוי שיעשה תשובה ויתפרש מע"ז ומעבירה, יעיל הקב"ה ביה רוח קדישא ונפשא קדישא וע"ד יש לו חלק לעוה"ב. ולא עם בני ישראל, אלא חלק בפני עצמו ועולם בפני עצמו. וציינן ג"כ לדברי התוס' בע"ז (ה' א' ד"ה אין) דהנשמות של ישראל ושל נכרים אינן בגוף אחד.

וכן מצינו שכתב רבנו הלוצאטו ז"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ד אות ז) וז"ל: ואולם לעוה"ב לא תמצאנה אומות זולת ישראל. ולנפש חסידי אומות העולם ינתן מציאות בבחינה נוספת ונספחת על ישראל עצמם ונטפלים להם כלבוש הנטפל לאדם, ובבחינה זו יגיע להם מה שיגיע מן הטוב, ואין בחוקם שישגו יותר כלל, עכ"ד. ולפי"ז יובנו דברי הרמב"ם בשופ"י.

ג] והנה הרמב"ם נקיט שחסידי אומות העולם הם אלו המקיימים ז' מצוות בני נח. אולם בש"ס לא מצינו שצדיקי אוה"ע הם אלו המקיימים ז' מצוות, ועיין לקמן מקורו הטהור. ואמנם בתוספתא (סנהדרין פ"ג א') נאמר "הא יש צדיקים בעובדי כוכבים שיש להם חלק לעוה"ב", ומלישנא ד"עובדי כוכבים" לכאן יש לדקדק קצת שיש להם חלק לעוה"ב באופנים מסוימים, הגם שהם עובדי ע"ז. ואולם מסתבר שאינו כן, ועכו"ם הכוונה לנכרים. וכן ראיתי שכ' מו"ר הגר"א ארלנגר שליט"א בברכת אברהם סנהדרין שם דנראה דט"ס הוא וצ"ל גויים.

והר"מ הוסיף בזה וכתב שעל הנכרי לקיים ז' מצוות מפני שהקב"ה ציוה עליהם ולא מפני הכרע הדעת. והכס"מ נקיט דהר"מ מסברא דנפשיה קאמר. ואולם הביאו בזה דברי מדרש משנת ר' אליעזר שכ' שחסידי אוה"ע הם כשעושים ז' מצוות ב"נ, מכח שציוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אך אם עשו המצוות מדעת עצמן או ששיתפו שם ע"ז, אין לוקחים שכרן אלא בעולם הזה. וע"ע דברים נפלאים באור שמח איסו"ב שם, דלפי"ד הר"מ י"ל דהא דב"ק ל"ח א' דאין הנכרים מקבלים שכר כמצווה ועושה, היינו כשלא מקיימים משום שכן ציוה ה' למשה רבנו ועושים רק מפני צו ה' לאדם ונח. עי"ש ובספר הליקוטם ברמב"ם מהדורת פרנקל, ובמכתבים בס"ס חידושי מרן הגרי"ז.

והנה כשגוי מקיים ז' מצוות מפני הכרע הדעת, נמצא שאינו חשוב לחסיד אומות העולם. ומדברי מדרש משנת ר"א למדנו שגם נוצרי המקיים מצוות אלו מפני דתו אין לו חלק לעוה"ב, כיון ששיתף שם משיחו וע"ז דיליה במצוותיו. ומצאתי כן בריטב"א (ר"ה יז, א) שכתב דדוקא חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, "אבל אלו הנוצרים והישמעאלים בכלל מינים הם, וכמו שפירש רש"י דהמינים תלמידי ישו הנוצרי". וע"ע שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תי"ח).

ד] ואמנם עדיין י"ל מסברה דשאני המציל נפש אחת מישראל, וכ"ש נפשות רבות מישראל, דאפשר ואף אם לא קיים כהלכה את ז' מצוות ב"נ משום צו הקב"ה, עדיין שכרו רב. דאע"פ דאמר קרא "חסד לאומים חטאת" (ועיין ספר היראה בזה), מ"מ ישראל ניצלו על ידו. ויעיין בב"מ ק"ד א' דרבה בר אבוא אשכחיה לאליהו הנביא דקאי בבית הקברות של נכרים, ובמדרש תלפיות (ענף אליהו ומשיח) הביא שפירשו בזה שהלך אליהו להציל מת גוי שעשה טובה לישראל ממזיקי הגיהנום. וכן בספר חסידים (סי' תש"צ) כתב שאם יש נכרי שעשה טובות לישראל יכולים לבקש מהקב"ה שיקל בדינו, וכן מברכים את חרבונא הזכור לטוב על שדיבר סרה על המן.

וממילא שפיר י"ל שאף אם אין חלק לעוה"ב למציל נפשות מישראל לפי צו הנצרות, מ"מ אפשר להצילו בתפילה מהמזיקים דגיהנום ולהקל בדינו הקשה.

עילוי נשמה בגוי

ה] בהאמור לעיל נתבאר שאפשר להתפלל על נכרי שלא יינזק בעוה"ב ושלא תשלוט בו יד גיהנום. אך עדיין עלינו לדעת האם שייך בו ענין עילוי נשמה כפי ששייך בישראל ע"י פעולות הבנים, אמירת קדיש, לימוד תורה ועשיית מצוות לעילוי נשמת הנפטר.

ואלו הם דברי הספר חסידים (שהזכרנום לעיל): "אם יש

לבי"ד ואומרים יפה דנתם. אך בגר, שמבחינת ההלכה לא נחשב לבן משפחת אביו הנכרי, לא יועיל להמתיק דינם בהקדיש, כיון שאינו נחשב לבנו ויל"ע בזה.

[ו] אמנם יש להקשות ע"ז מדברי הרמב"ן (בראשית יא, לב), דכתב גבי פטירתו של תרח אבי אברהם וז"ל: "או שמא יש לו חלק לעולם הבא שאמרו חז"ל בזכות בנו", עכ"ל. נמצא שהרמב"ן סבר שדין "בנא כרעא דאבוה" שייך גם בתרח הנכרי.

ואולי י"ל בזה עפ"מ שכתבתי במק"א (עי' בקונטרסי רינת שמואל בפרשת חיי שרה) דמצינו דאליעזר עבד אברהם נחשב לארור וגם ישמעאל בן אברהם נחשב לזוה, ואברהם אמר עליהם "עם הדומה לחמור", וצ"ע אמאי לא נתגייירו, וכפי שאאע"ה הכניס רבים תחת כנפי השכינה. ואמרתני בזה דנראה דאיכא ב' דינים בגרות עכו"ם. א) קבלת עול תורה ומצוות והכרה בשלטון הית"ש. ב) כניסה על ידי כך לכלל ישראל. ודין זה מוכח מכמה דוכתי בסוגית גר קטן בכתובות י' א'. וי"ל דהכנסת הגר לכלל ישראל ע"י קבלת עול מלכות שמים היא דוקא כשישנו מושג של "אומת ישראל", היינו ממעמד הר סיני ואילך בהיותם לעם ואומה. אך בזמן האבוה"ק, כשעדיין לא היה כלל מושג של "אומת ישראל", אזי הנכנס תחת כנפי השכינה אינו בן ישראל, למרות שקיבל ע"ע מצוות. ולפי"ז א"ש דאה"נ ואליעזר וישמעאל קיבלו ע"ע להכנס תחת כנפי השכינה, אך מאחר דזה לא הכניסם לכלל ואומת ישראל, נשארו כבני חם הדומים לחמור. ובוזה ביארתי בס"ד אמאי אמרו חז"ל במדרש דהאבוה"ק לא רצו לגייר את תמנע, אשר בעקבות זאת אמרה שאם לא חפצים בה תלך ותדבק בזרעם ונישאה לאליפז. דמהא דרצתה להידבק בזרע האבות מוכח שתמנע לא רצתה רק להכנס תחת כנפי השכינה גרידא, אלא גם להיכנס כחלק מאומת ישראל וזרע ישראל, ולכן האבוה"ק דחזה, כיון שעדיין לא נוצרה לה האומה הישראלית, שאפשר להיות חלק ממנה ע"י גירות. ולפי"ז י"ל דה"ה גבי אברהם, ד"בנא כרעא דאבוה" דל"ש בנכרי הוא דוקא אחר היותנו לאומה ויחס, שאז נאמר שהגר המתגייר חדל להתייחס לאביו הנכרי כיון שנכנס בצל אומת ישראל. אך קודם מתן תורה שפיר נחשב אברהם כבנו של תרח.

[ז] ואמנם אמר"ר שליט"א ביאר דברי הספר חסידים באופן אחר, והוא שלאמיתו של דבר לא ראוי שיהודי יעתיר למען המתקת דין הנכרי, ורק בהיותו מטיב ליהודים התיירו זאת. אמנם גר, שאביו ואמו לא הביאוהו לחיי ישראל, אי"ז נכון שימתיק דינם, ומה שהטיבו עמו בהיותו נכרי אי"ז נחשב. וכן שמעתי מהגר"י פרנקל שיחי'. אמנם מלשון הספר חסידים "שלא יועיל להמתיק דינם", לא משמע בעניותי כדבריהם.

קדיש על אדם אחר

[ח] ובדין אמירת קדיש על אדם שאינו מהוריו כבר נודע דשרי, וכבר דשו ביה רבים. עיין ב"י סוס"י ת"ג ששוכרים אדם לומר קדיש כשהנפטר לא הניח בן אחריו. ויעויין בזה במג"א סי' קל"ב סק"ב ובפתחי תשובה יו"ד שע"ו סק"ז ואבהע"ז פ"ט סק"ב, כף החיים סי' נ"ה אות ל' ואגרות משה יו"ד סי' רנ"ד. וממילא משום זה אין חסרון שהאומר קדיש על גוי שאינו אביו.

נכרי שעשה טובות ליהודים, יכולים לבקש על מומר שעשה טובה בדינו. וכן יכולים לבקש לבקש על מומר שעשה טובה ליהודים, וכן אמר ר' יוחנן על חרבונא זכור לטוב לפי שדיבר על המן. אבל נכרי רע וכן מומר רע אין לבקש עליו. ויצחק אמר על עשו "יוחן רשע" (ישעיה כו, ז) והשיב לו "בל למד צדק". ודוד שביקש על אבשלום להצילו מדינה של גהינום, כי גרמה של דוד היה, שאם לא חטא בדבר אוריה לא היה אבשלום חוטא. וגר המבקש על אביו ועל אמו לא יועיל להקל בדינם", עכ"ל.

ובראשית דבר מוכח מדבריו שיכולים להמתיק את דין הנכרים בעוה"ב, אך אפשר וזהו דוקא ע"י תפלה, שנתפלל בתפילה ישירה להמתקת דינו. אך קדיש אין עניינו תפילה ישירה לתועלת הנפטר, אלא היא תפילה לרומם ולקדש שמייה רבה, ורק מפני שהנפטר גרם את אמירת הקדיש מתעלה הוא על ידה. ובוזה מי יימר לן שעילוי כזה שייך גם בנכרי?!

והנה הספר חסידים כתב מצד אחד שניתן להמתיק את דין שמים של הנכרי, אך מנגד כתב שגר צדק אינו יכול להמתיק את דין הוריו. ותמוה מדוע ייגרע כח הגר מכחם של אחרים המתפללים לנשמת הנכרי? אלא שצ"ל דמש"כ לענין הגר, היינו שימתיק את דינם כדין "בנא כרעא דאבוה", שלכאורה על ידי עצם מעשי הגר וזכויותיו יתווספו להם זכויות בשמי שמים, כבסנהדרין קב, א. וע"ז אמר רבי יהודה החסיד שמכיון וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו מתייחס אחר הוריו הנכרים (וכפי שציין שם הגר"ר מרגליות זצ"ל בהערות מקור חסד בשם רמ"א), ל"ש שיעלה במעשיו הטובים את נשמתם. אך אם יתפלל בפירוש להקב"ה שישמרם ויצילם מהמזיקים ויזכה אותם בדינם, תועיל תפילתו כמו כל תפילה להקב"ה.

וכן מוכח לכאן מדברי התוספות בסוטה (י, ב) שהקשו על הא דאיתא שם דדוד המע"ה התפלל שאבשלום ייתיה לעולמא דאתי, דהאיך עשה כן והא אמרו בסנהדרין ק"ד א' דברא מזכה אבא ואבא לא מזכי ברא, ותיירצו בחד תירוצא וז"ל: "א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד אב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה, אבל תפלה מועלת, ודוד התפלל על אבשלום", עכ"ל. הרי לנו שהגם שמדין עילוי נשמה ע"י יסוד "בנא כרעא דאבוה" וכדו' ל"ש עילוי נשמה במקומות מסוימים. אך ע"י תפילה, שעניינה בקשה לעילוי נשמה ולא גרמא דעילוי נשמה, שפיר מהני.

והלום נראה לפרש דברי הס"ח מעט באופן אחר. דהנה הבאנו במק"א (במש"כ בגדרי זכויות הקדיש לע"נ הנפטר) את דברי ספר החיים לאח המהר"ל מפראג ז"ל (ח"ב פ"ח), שכתב שרובא דעלמא מתים בשביל חילול ה' המתכפר במיתת האדם, וכשעומד בן החוטא ואומר לפני התיבה שיתגדל ויתקדש שמייה רבה ומתנחם אני על מות אבי, הואיל ושם אביו מתקדש ע"י מיתתו, מיד מתכפר עי"כ עוון חילול הש"י שעשה אביו, עי"ש. ולפי"ז י"ל דכשגר אומר קדיש לע"נ אביו הנכרי לא יומתק דינו, כיון שאין שייך דעוון חילול ה' מתכפר ע"י מיתתו בנכרי. וכמו"כ גם א"נ דהכפרה היא בלא קשר לעוון חילול ה', מ"מ מד' ספר החיים נראה שרק בני משפחה מועילים בהודאתם דהקדיש להנפטר, וכעין דברי הש"ס שמשפחת הרוגי בי"ד מודים

הכרעת גדולי הדור שליט"א

ט] שוב ראיתי מביאים שבש"ת זקן אהרן (להגאון הנודע מוה"ר אהרן וואלקין זצ"ל אב"ד קרלין, סי' פ"ז) דן בזה וצידד שאפשר וגר מחויב לומר קדיש לע"נ אביו, ומפני שלא יאמרו שע"י שהתגייר נפטר מהחובה לכבד את אביו, וכדברי הרמב"ם בהלכות מלכים וד' גליון רעק"א הנודעים בהלכות כבוד אב ואם שהנכרים קיבלו על עצמם לכבד את הוריהם. ומסקנתו היא שהגר יאמר קדיש באופן שלא יורגש שאומרו על אביו הנכרי. ואף שאנו לא בקיאים בטיב עליית הנשמה ע"י הקדיש והאם נשמת הגוי תתעלה ע"כ. מ"מ אם לא יועיל - לא יזיק, ואפשר לאומרו.

ונדברתי בדבר עם גדולי התורה וההוראה שליט"א. מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי בזאת בזה"ל: "לכאורה לא שמענו קדיש בגוי". וכע"ז כתב לי הגר"י זילברשטיין שליט"א. מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א השבני דבר ש"קדיש לגוי יעזרו לו כמו כוסות רוח למת... ואפשר לומר קדיש על גוי, אך הקדיש לא יעזור לו". גם הגר"מ גרוס שליט"א אמר לי בזה שמעשה דומה בא לידו, כשגוי עשיר הוריש בצוואתו הון רב ליהודי, שבתנאי שהיהודי יאמר קדיש לעילוי נשמתו. ואמר על כך מרן הגר"י ש"אלישיב זצוק"ל שאפשר לומר קדיש, אם כי יתכן מאד שהקדיש לא יסייע לנשמת הנכרי. אך גם אם לא יועיל - לא יזיק...

הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס גם אני אודך בני ברק

חינוך הבנים

(א) השורש אשר מלמד ירא שמים משריש בבנים, אינו נאבד לעולם, כי זה דבר של קיימא.

(שומר אמונים, דרוש האמונה, פרק ח' עמוד פ"ח)

(ב) גם הצדיקים הגדולים שהתפללו בהתפשטות הגשמיות ממש, השגיחו על בניהם ותלמידיהם בתפילה, שלא ידברו בחזרת הש"ץ, ושיענו אמון כראוי.

(שמעתי מכ"ק אדמו"ר משומרי אמונים בעל "חוקי חיים זיע"א)

(ג) הרה"ק מקאלשיץ זי"ע אמר, שסגולת ומעלת הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, הוא עד י"ח שנה, [והמקור לכך בהקדמת הזוהר דף א' ע"ב].

(שיחתן של עבדי אבות ח"א, עמוד קס"א)

(ד) כשיתחיל לדבר, אביו מלמדו וכו'. וירגילו לומר קריאת שמע בערב על המיטה, ולא יניחו לישון בלי ק"ש, ובזה יהיה תועלת הרבה ליראת שמים לבסוף.

(בן איש חי, שנה ב', פרשת כי תצא, סעיף כ"ב)

(ה) בענין מה שאמרו חז"ל (קידושין כט.) דחייב ללמד את בנו אומנות, יוצאים היום בכך שמלמדו לעלות במעלות

התורה.

(שו"ת "חיי הלוי" להג"ר יוחנן סג"ל וואזנער שליט"א, ח"ג, סימן ס"ט)

(ו) עיקר החינוך לחנך באמונה בהשם יתברך ובתורתו, וכל דבר שנותנים לו הוא מתנה מהשם יתברך, שאז יקנה בלבו אהבה להשם יתברך, ולאביו ואמו השלוחים משמים ליתן לו, ואז יעשה באהבה כל מה שיאמרו לו - שכן הוא רצון השם יתברך, ולא יענשוהו רק לפעמים רחוקות, שאז יבין שהוא לטובתו. והזמן לחנך לאמונה הוא, אף קודם שיכול לדבר, אם יש לו כבר הבנה להכיר אמו ואביו, והרגילים איתו.

(שו"ת אג"מ יו"ד, ח"ג, סימן ע"ו)

(ז) ילד שכבר בירך ברכת המזון, ולאביו נראה שלא בירך. ודורש ממנו לברך שוב, צריך הבן לברך שוב, ויש בזה מצות חינוך, אף שכבר בירך. (מספר "עלינו לשבח")

(ח) כשהבן מבקש דבר מה מאביו, והאב סבור שאין זה טוב בשביל הבן, אם משום סיבות רוחניות, ואם משום סיבות גשמיות, מותר לאב לומר לבן שאין לו כסף, ואין זה שקר, כי הכוונה שאין לו כסף עבור דבר זה. (פוסקים)

(ט) צריכים המורים לידע שעבודתם הוא מלאכת הקודש, ואין זה כעבודה שהיא רק לשוכרו על מה שמשלם לו, שאז יש לו להתחשב אם עבודתו קלה או כבידה, שמלאכה זו היא להשם יתברך, ויש לו לעשותו באמונה לצורך התלמידים. (שו"ת "אגרות משה", יו"ד, ח"ג, סימן ע"א)

(י) ילמדו עם הילדים שעה אחת ביום הלכות דרך ארץ, ודברי מוסר. ("בן איש חי", שנה ב', פרשת כי תצא, סעיף כ"ד)

(יא) המלמד ישפך שיחו לפני ה', שיעורו שיהיה נצר מטעיו מעשה ידיו להתפאר, אין פרץ ואין יוצאת, ובזה יצא ידי חובתו, ידי שמים, וידי הבריות, ויאמרו אשרי שזה גידל גידולי הקודש. (פלא יועץ ערך מלמדי תינוקות)

(יב) על המלמד לראות שהתלמיד יקבל את הלימוד כל כך, עד שהתלמיד ידע בלבו ונפשו שזהו עיקר החיים, ושזהו תכלית האמיתי של האדם בעולם, כדי שיתקיים אצלו שמירת התורה בכל פרטיה. (שו"ת אג"מ יו"ד, ח"ג, סימן ע"א)

(יג) המלמד את התינוקות, אבג"ד, ונקודות וטעמים ומקרא, אף שאינו נחשב כ"כ בעיני הבריות, באמת מעלתו גדולה מאד, יען כי הוא מלמד להביל פה שאין בו חטא, והוא מלמד הראשית של התורה, וכל מלמד ילדים קטנים ביותר, מעלתו גדולה יותר, אף שבעיני בני אדם נחשב לקטן יותר. ("בן יהוידע" על מס' בבא בתרא דף ה: בד"ה ומצדיקי, ע"ש)

(יד) רופא שאומר לאחרים על מאכל שאסור לאוכלו וכדומה, אף כשהרופא עצמו יעבור על זה, ישמרו מכך, כי יודעים שהוא דבר המזיק. אבל בלימוד התורה, ומוסר

ויראת ה', וקיום המצוות, אי אפשר למי שאינו בן תורה, ואינו ירא שמים, ללמד לאחרים, שלא יתקבלו דבריו כלל.

(אג"מ, יו"ד, ח"ג, סימן ע"א)

הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מוח"ס "גם אני אודך"

בני ברק

מקוה (א)

(א) מנהג אנשי מעשה לטבול בכל יום שחרית, כי בכל לילה עושים תשובה על מה שעשו כל היום. לכך בבוקר טובלים עצמן כדין כל בעלי תשובה שצריכים טבילה. (ליקוטי מהרי"ח, סדר הלכות צניעות, וע"ע בשו"ת תפארת צבי, מהרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין, חיו"ד סימן כ"ז אות ט"ו, ט"ז, ובספר לקט הקמח החדש, סימן נ"ג, ס"ק מ"ו, ובשו"ת משפטיך ליעקב, סימן י', ובספר ויגד יעקב, מאמר עבודה שבלב, עמוד נ"א, ובספר ראשון לציון, לבעל האור החיים הקדוש, בפירושו למשלי סימן ב')

(ב) גם מי שאינו נוהר לטבול בכל יום, מכל מקום טוב שלא יעבור עכ"פ שלשה ימים בלי טבילה. (ראה משמרת שלום, להרה"ק מהר"ש מקוידנוב, סימן ב', אות ג', ובספר מעשה הגדולים החדש, עמוד ג', בשם הרה"ק מלובלין, ובספר אילנא דחיי, פרשת מצורע, וע"ע בספר אמרי פנחס, שער הקדושה, אות כ"ז, ובספר הנפלא הטבילה בהלכה, פרק א', סעיף ג')

(ג) ההולכים לטבילה ומהרהרים איזה כוונות בשעת טבילה, מותר, ובלבד שלא יוציאו מפייהם איזה פסוק או דבר תורה, מאחר שהם ערומים. (בן איש חי, שנה א', פרשת בא, אות ז', וע"ש עוד שכתב, שווידי יוכל להתוודות במקוה בעודו ערום, אולם ראה בשער הציון סימן תר"ו, ס"ק כ"ב, שכתב, ששב ואל תעשה עדיף, ולא יתוודה במקוה, ע"ש)

(ד) עיקר הכוונה הכללית במקוה שיכווין האדם בשם שנכנס במקוה התחתונה, כן יכנסו ויטהרו נשמתו במקוה העליונה, ומשם יושפע עליו שפע טהרה.

("שלחן הטהור", לבעל השומרי אמונים זיע"א, מאמר טהרת המים, פרק א')

(ה) צריך על כל פנים לכוון לטבול לשם טהרה וקדושה. ("טהרת הקודש", לבעל השומרי אמונים זיע"א, מאמר מקוה ישראל, פרק ג')

(ו) יבקש במחשבתו ויחנן להבורא כי בזכות קדושת מי המקוה, יומשך טהרה על נפשו, וינצל מכעס.

("נועם הלבבות", מאמר תיקון הכעס, עמוד רמ"ה)

(ז) הליכת מקוה אם צריך לו, או אסור לייחד שום יחוד.

("שומר אמונים", מאמר פתחו שערים, פרק ט"ז)

(ח) צריך לכוון בשעת טבילה שבשעה זו טובלים את נשמתו בשמים בנהר דינור.

("אגרות שומרי אמונים", איגרת י"ח)

ט) ואני השפל תיקנתי בזה עצה טובה לתלמידי ואוהבי, שבכל עת טבילתם שטובלים עצמם במימי טהרה, יכוונו גם לטבול עצמם על זו הכוונה שיהא נפשנו וגופנו מוכנים לקבל אנפי משיח צדקנו, אשר אנחנו מצפים אליו בכל יום שיבוא, והוא עצה נפלאה בעזרת השם לקיום מצות תקוות הגאולה ולעורר נפשו לזה.

("שומר אמונים", מאמר הגאולה, פרק י')

חידושי הפרשה

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דודן שליט"א

מבשרת ציון

פרשת תולדות

תאוות האכילה

עשיו מגיע מן השדה והוא עייף, ומוצא את יעקב כשהוא שופת את הסיר לבישול, ובתוכו שם עדשים אדומות, ומתוך תאוות האכילה פונה אל יעקב ואומר לו "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" (פרק כ"ז פסוק ל"א), עשיו מבקש מיעקב להלעיטו, כדרך ששופכים הרבה מאכל לפי הבעלי חיים. (רש"י), וזו היתה דרך אכילתו בגרגרות (רד"ק), ומוסיף לפרש בספר מר קשישאי "הלעיטני נא", נא פירושו טרם מבושל דיו, והיינו שבקש ממנו להאכילו בעדשים הללו אפילו שטרם מבושלות. ובילקוט מעם לועז (אות ע"ט) הוסיף שכל כך היה רעב ועל כן בקש לאכול מן העדשים בעוד הן אדומות וטרם נגמר בישולן, כי לאחר בישולם הופכים מצבע אדום ללבן, ובוה מובן מדוע אמר "מן האדום האדום", כי בקש את הנזיד בעודו נא כשהעדשים עדיין אדומות.

אחת הבעיות העולמיות עליה מדברים רבות היא בעיית ההשמנה, עם כל חסרונותיה, ומנסים לבא על פיתרונה, והרואה יראה כי בכל מקום תאוות אכילה קורצת לעינים, פירסומות בכל מקום על אוכל, וכותרות מזללות הזועקות "אכול כפי יכולתך", אך שלמה המלך החכם מכל האדם מלמדנו "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" (משלי פרק י"ג פסוק כ"ה). יש לאכול לשובע ולא לתאוה.

וכך נוהג יצחק אבינו בעת אכלו מן המטעמים אשר מגיש לו יעקב הוא שותה מן היין מעט מעט כדי לא לשתות כגרגרן, (משך חכמה), וכשמגיע עשיו ואומר לו לקום ולאכול הוא עונה שכבר שבע "ואוכל מכל" (פרק כ"ז פסוק ל"ג), כבר אכלתי ואיני יכול עוד לאכול אכילה גסה. וכך כותב הרמב"ם (פרק ד' מהלכות דעות הלכה ט"ו) אכילה גסה היא כמו סם המוות לגוף. עד כאן. וכן אמר החכם "אני אוכל כדי לחיות, ולא חי כדי לאכול.

ומספרים על הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל כאשר חזר למרוקו משליחותו ברבנות באלג'יר, היה מלא בחולאים רבים, בר מינן, באותה העת הגיע למרוקו ד"ר שטרן, אשר ברח מן המלחמה באירופה לצפון אפריקה, הרב פנה אל הד"ר, והלה מיד העלהו על המשקל ואמר לו: "ראה מה משקלך, כמה הגוף הזה יכול לשאת"? ומיד רשם לו מספר דברים כדי לרדת במשקל. הרב שמע לעצתו והחלים, והעיד נכדו שיחיה, על סביו כי מאותה העת ועד יומו האחרון לא אכל עוגות ולחמים, הפסיק להריח טבק ומיעט באכילתו, והכל כדי לשמור על הבריאות.

וכך מספרים גם על הרב אברהם הררי רפול זצ"ל כאשר שאלוהו במה זכה לאריכות ימים מופלגת, ענה, אני אוכל זב"ל, ראשי תיבות של ז'יתים, ב'יצים ל'חם. זה כל מאכלי בלבד....
וה' יאריך ימינו בטוב ושנותינו בנעימים.

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג מרדכי אלמקייס שליט"א
מח"ס ויכתוב מרדכי
נתיבות.

בס"ד, ליל א' רם חשון תשע"ג

החנה"ש ושפע ברכה וישועה למע"כ ידיד נפשי אהובי, חמדת לבבי, ליש ולביא, פאר מקדושים, שמו מפארים, מיחדי סגולה שהמה מועטין, ענוותן ושפל ברך וכו' וכו'.

הגאון הגדול כמוהר"ר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א
יחשל"א

יצו ה' איתו את הברכה חיים עד העולם!
אחדשה"ט וש"ת הרמה כראוי,

א: ראיתי בגליון הנפלא "מרי"ח ניחוח" (גליון מס' 112) שכת"ר דן בענין אימתי מכוונים את הצירוף של חודש תשרי, ושם הבאתם מ"דברי תורה" מונקאטש (מהדורה חמישאה אות י') שאין מכוונים בחודש תשרי.

הנה שאלתי את מורי ורבי הגאון החסיד המקובל כמוהר"ר ראובן דרעי שליט"א, ושם היה איתנו אחד מבני החבורה הרה"ג אליעזר מוניס שליט"א והוא השיב כי בחודשים תשרי אייר וסיוון אין מכוונים את כוונות הצירוף של החודש, כידוע שבחודשים אלו אין מכוונים המקובלים מלבד כוונות הנסירה בר"ה וכן כוונות הספירה באייר וסיוון. והסכים איתו מורי הרב דרעי שליט"א.

ב: בגליון 113 הביא כת"ר אס יש ענין להביא בסוכות אורח ששמו כשם האושפיזין של אותו יום. הנה כד הוינא טליא הייתי בצל סוכתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מסערט וז'ניץ ושם היה מנהג שכל יום בעת עריכת השוה"ט באים לפני האדמו"ר חסידים ששם כשם האושפיזין של אותו יום ואומרים לפניו ווארט. וזכרני שהייתי שם כשהיה האושפיזין יוסף הצדיק, וכל אלו ששם יוסף עברו לפני האדמו"ר שליט"א.

בברכה רבה ואהבת עולם
מרדכי אלמקייס

הג"ר אלעזר הכהן זומר שליט"א
מח"ס "ולקה אלעזר"
בני ברק

בס"ד

טעם שנכפל "כי טוב" ביום השלישי

בפרשת בראשית (א, י"א-י"ב) "ויאמר אלקים...עץ פרי עושה פרי למינו וכו' ותוצא הארץ...עץ עושה פרי..." ועל רש"י ד"ה עץ פרי: שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי...ע"ש.

וקשה לי בזה, ומה ביום השני כשעדיין לא נגמר מלאכת המים לא נאמר "כי טוב", כאן ביום שלישי שנעשה נגד ציווי הבורא איך זה שנאמר בה פעמיים "כי טוב"?

וי"ל שאפשר ללמוד מכאן היסוד ש"מעט מן האור דוחה הרבה מהחושך" והיינו אף על פי שהעצים עשו נגד רצון הבורא, מכל מקום המעשה הקטן והטוב שעשו הדשאין בנושאם קל וחומר בעצמן

להוציא כל זרע למינהו, (עיין רש"י שם פסוק י"ב), הכריע הקף לזכות עד שהיה אפשר לומר אפילו כאן "כי טוב".
וידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אוודך", תירץ לי בדרך דרוש, שזה רמז גם לאדם שאע"פ שהולך לו נגד רצונו, גם כן הוא צריך תמיד לומר "כי טוב", ע"ד "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", (ברכות דף ס' ע"ב), ו"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", (שם דף נ"ד ע"א), וזה גם כן הרמז שנכתב ביום השלישי "פעמיים" כי טוב, לרמז להאדם שיאמר "כי טוב" גם על טובות, וגם על רעות ח"ו, ודו"ק. ודפח"ח.

בברכת התורה ולומדיה
אלעזר זומר
בני ברק

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר מריח ניחוח
עפולה.

בס"ד

לכבוד ידידי הרה"ג יקותיאל זלמן פיש שליט"א
כמה הוספות על ענין הגאולה

תשע"ג עולה בגימטריא יהוס"ף גמילו"ת חסדי"ם עם הכולל תשע"ג ועם הד' אותיות הרי תשע"ז כמנין ג' תיבות אהי"ה חומ"ת א"ש עם הכולל לרמז לפסוק הנזכר בזכריה (ב', ט') "ואני אהיה לה חומת אש סביב", שעל זה אמר הקב"ה אני הצתי אש בציון ואני עתיד לבנותה באש.

תשע"ו עם ד' אותיות עולה תש"פ וס הכולל כמנין שכנית"א, ונראה הרמז בזה שבשנת תשע"ו כבר תהיה מנוחה לשכינתא.
כל אלו הרמזים רשמתי לפי מה שמצאתי בספרו הנפלא והיקר מעשה רוקח להר"ק רבי אלעזר רוקח זצוק"ל וזיע"א מאמסטרדם, עם הוספת רמזים מעט ממני.

בברכת התורה ולומדיה ונוכה לגאולה שלימה בקרוב אכי"ר
רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא
עפולה.

הרה"ג משה פרץ שליט"א
מקסיקו

לכבוד ידידי כמוהר"ר ריח"מ אביחצירא נר"ו, שלום רב!

שמחתי לקבל את הקבצים המצורפים, ותשו"ח לוי!

וראיתי בקובץ מרי"ח ניחוח דשדר לך מר (גליון קטז עמ' יג) שכ' בשם מהרש"ר הירש ז"ל שרבקה נוהרה מבל תשחית במים ששאבה. ואספר בזה שמהרא"ל שטיינמן נר"ו (מח"ס אילת השחר) בביקורו בעירו יע"א נטל ידיו לסעודה במעט מים, וכששאלוהו אמאי לא נוטל ידיו בשפע [כדי שיתנו לו מלמעלה מלא חפני טיבותא כדאיתא בש"ס (שבת סב ע"ב)], ענה ואמר שמכיון שבזמנינו יש בעיות רציניות באספקת מים לתושבי כדור הארץ, הוא נוטל במעט מים.

ועוד ראיתי שם (עמ' טז) שהביא מנהג צפון אפריקה לשפוך מים על היוצא לדרך, וכ' בשם ס' בכרי ישראל שכן נהגו גם בבוארה. ואפשר להביא כאן דברי הרב מר זקני מהר"ר רפאל אוחנא ז"ל בס' יסוד מערבי (דף לד ע"א, ובהנד"מ עמ' קכח) וז"ל: ראה ראיתי בערי המערב הפנימי שכן נוהגים לעשות הקפות [למת] וקורין פרשת ולבני הפילגשים וכו', וכן בהיותי בערי בוארה ראיתי נוהגים כן כמעט הפנימי, ועל הרוב כי מעלת הרב המזכה את הרבים חק"ל כמהר"ר יוסף מאמאן זצוק"ל הוא ראה והתקין להם כמנהג המערב ככל כמה וכמה תקונים אשר תקן שם תנצ"ה. ע"כ. ואפשר דהוא הדין במנהג שפרכת מים על היוצא לדרך. ודברי הרמ"ז ז"ל הועתקו ע"י מהרמ"מ מאמאן ז"ל בס' זכרון משה ח"ב (דף צד ע"ב) בשם אומרו. גם ציין להם מהרי"מ טולידאנו ז"ל בס' נר המערב (מהדורת ירושלם תרע"א סוף עמ' רל). ע"ש.

וראיתי בקובץ אגן הסהר דשדר לך מר (עמ' ט) שכ' על מהר"א גנחובסקי ז"ל וז"ל: והנה כנודע כמה זהירות צריך שלא לשאול באמצע שיעור שאלה שיש חשש שהרב יתבייש ולא יוכל להשיב עליה, ואצל מורי ורבי הרגישו כולם שאפשר לשאול מה שרוצים ומאיזה מקום שרוצים וכהרף עין היה משיב. ע"כ. והדברים צ"ע, שכן איתא בש"ס (שבת יג ע"ב): א"ל רב חייה לרב, בר פחת,

לא אמינא לך כי קאי רבי בהא מסכתא, לא תשייליה במסכתא אחריתי דילמא לאו אדעתיה, דאי לאו דרב גברא רבה הוא כספתיה, דמשני לך שינויא דלאו שינויי הוא, השתא מיהת שפיר משני לך וכו'. וכן פסקו הרמב"ם (פ"ד מהל' תלמוד תורה ה"ו וה"ז) ומר"ן בש"ע י"ד (סי' רמו סי"ב) שאין לשאול את הרב בענין אחר כדי שלא יתבייש. ואף שבש"ס איתא דרבי דגברא רבה הוא לא התבייש, מ"מ הרי רבי חייא אמר לרב שאין לעשות כן, ואם כן אמרו בזמן האמוראים, וכ"פ הרמב"ם ומר"ן בזמן הראשונים, איך אפשר לומר שבזמנינו לאחר ירידת הדורות יש מי שאין לחשוש לו שיתבייש.

והאמת אומר שכדברי הרב אגן הסהר נר"ו, כיו"ב מצינו להרב חתם סופר ז"ל בתשובותיו (ח"ז סימן ח) וז"ל: ואגב אורחא אשמיעה מילתא זוטרתא שאינו צריך עיון רכ כסוגי' ההיא שהיא מקצוע בתורה, ולא אעבור על דברי ר' חייא כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשיילי' במסכת אחריתי וכו', מכל מקום נראה, מלתא זוטרתא לגברא רבה לית לן בה. ע"כ. הרי דס"ל שגם בזמנינו שייך לומר שלגברא רבה לית לן בה. ואף שכתב דהיינו דוקא במילתא זוטרתא, אולי לפי ירידת הדורות, כל שאלה בזמנינו היא מילתא זוטרתא בהשוואה לזמן האמוראים והראשונים ז"ל.

ויש להעיר על השואלים שאף אם אין חשש שמא יתבייש הרב, מ"מ יש לחשוש שמטריחים אותו, וכמו שכתב הרב חתם סופר ז"ל (שם סימן ד) שאף אצל רבי נשיא ישראל שכל התורה פרוסה לפניו כשמלה, חיישינן שאין להטריחו בשאלה ממסכתא אחריתי. ע"ש. ועי' בכס"מ ולח"מ ובמעשה רוקח (על הרמב"ם שם) שאף באותה מסכת אין לשאול בענין אחר. ובקו' הערות וביאורים (פסח) תשנ"ט במאמר 'לא תשייליה במסכתא אחריתי' כתב גם לבאר שהוא מהלכות דרך ארץ, ושלא לבלבל את הרב בשיעורו. עש"ב.

בברכה והוקרה רבה

משה פרץ

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר מריח ניחוח
עפולה.

בס"ד

לכבוד המערכת היקרה "לדופקי בתשובה" שלום וברכה וכו' ס"ט!

אחדשכתה"ט כנאה וכיאה.

אפתח בברכה למערכת היקרה "לדופקי בתשובה" שיתן לכם הקב"ה אריכות ימים ושנים טובות ונהורא מעליא, אכ"ר. מובא ב"מגיד מישרים" למרן הקדוש רבי יוסף קארו זצוק"ל וזיע"א בסוף פרשת משפטים מובא שאמר המלאך למרן הב"י ז"ל: לעת המנחה, בעוד שליח ציבור קורא בספר תורה אמר לי, ידוע תדע יוסף האהוב והחביב כי המלך התוגר יגבר ימינו על אדום. ואתה עמוד על עמדי פה על יד ימיני אל תרא ואל תחת כי הנני עומד להצילך עם היות שהשר קצקפונ"י עם זוגתו צרעית"א מקטרגים עליך בכל לבבם, אנכי אתן אותם ניגפים לפניך אם תחזיק בתורתי וביראתי ועבודתי. ואתה שלום. עכ"ל.

ושאלותי הם:
א) מיהו המלך התוגר שאמר לו המלאך המגיד שיגבר ימינו על אדום?
ב) מי הם אותם שמות המזוכרים כאן קצקפונ"י וצרעית"א שהיו מקטרגים על מרן הבית יוסף?
ג) ומדוע היו מקטרגים על מרן הבית יוסף?

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אבו חצירא
רח' הרב קירשטיין 6/9
עפולה 18394.

תשובות להנ"ל

מערכת לדופקי בתשובה

בס"ד

לכב' הר"ר רן יוסף חיים מסעוד אבו חצירא שליט"א
המפיץ אור התורה לרבים מח"ס מריח ניחוח

שמחנו לקבלת איגרתו

א. מלך תוגר היא מלכות תורקיא ששלטאה אז בא"י ומלך אדום הם עמי ארופה והנצרות

ב. בענין קצפוני וצרעיתא נמצא מאמר דומה בספר קבלת ר' יעקב ור' יצחק וכן בחסד לאברהם מעיין שביעי נהר י"ד וברמ"ק בפרדס רימונים בשער הקליפות אך שם קוראו קצפוני [ועי' לר' מנחם מנדל משקלואב שכתב בספרו דרך הקודש בעמ' צ"ג שהביא מלכי השדים והביא קצפוני וכתב דצ"ל קצפוני וכמ"ש במקום אחר ואלי כונתו לספר המגיד הזה] ושם כתבו בענין השדים דכתבו מי הם תולדות אשמאדי ולילית וז"ל החלק הב' קצפוני ואשתו צרעיתא שמשתמש בה חצי שנה וחצי השנה שמושו באשה אחרת ושמה סגריטא והתולדות היוצאות מהם צורות משונות זו מזו יש להם גופות והכרת פניהם בשני דמיונים בני צרעיתא כדמות מצורעים וכו' עיי"ש.

ג. ומה היו מקטרגים על הב"י לא נדע כי לא מבואר אך בד"כ הם מקרגים ומחפשים עוונות.

באם יש לכם הערות או שאלות נוספות נשמח להשיב
בברכת תורה מערכת לדופקי בתשובה

ריחמ"א ס"ט
מחבר ועורך מריח ניחוח
עפולה.

בס"ד

לכבוד המערכת היקרה והנפלאה "לדופקי תשובה" שלום וברכה וכו' ס"ט!

אחדשכתה"ט כנאה וכיאה באהבה רבה

וכעת נפשי בשאלתי:

הנה לאחר אמירת קבלת שבת מובא בסיפורים (לא כולם) ד' פסוקים משיר השירים שסימנם יעקב למי שלא הספיק לומר שיר השירים והם:

א) ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין

ב) עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגני ויאכל פרי מגדיו.

ג) קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

ד) באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים.

ושאלותי הם:

א. מהו המקור לענין זה שמי שלא הספיק לומר שיר השירים סגי ליה בד' פסוקים אלו משיר השירים שסימנם יעקב.

ב. מדוע הביא דווקא ד' פסוקים ולא ח' פסוקים כמנין הפרקים שיש בשיר השירים ח' פרקים.

ג. הטעם שעשה דווקא סימן יעקב מה ענין יעקב לכאן ומדוע לא עשה סימן שלמה דהרי הוא חיבר את שיר השירים.

בברכת התורה ולומדיה
רן יוסף חיים מסעוד אבו חצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה.

תשובות הנ"ל

מערכת לדופקי בתשובה

בס"ד

לכב' הר"ר רן יוסף חיים מסעוד אבו חצירא שליט"א

בעזה"י מר חשון התשע"ג

כבוד מעלת החכם המרומם, כאור יומם, הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א. מעיה"ת בני-ברק ת"ו.

רוב שלום טובה וברכה,

נשאל נשאלתי ע"י כת"ר מדוע נכתב בפרשת נח "וכנען ילד את צידן בכורו" (פרק ל' פסוק ט"ו), ומה ראתה התורה לפרט שצידון היה בכורו. וזה החלי, בעזר צור גואלי.

הנה מובא במדרש לקח טוב (הובא בספר פשוטו של מקרא שם) שצידון נפסל היה בעיני כל האומות, חוץ מאביו, דכתיב בכורו, שלאביו היה בכור, ועל כן פרטה התורה שהיה בכור לאביו, הואיל ורק הוא בלבד החשיבו. ע"כ.

והרד"ק (שם) כתב וז"ל: לא מצאתי בו טעם נכון למה אמר בכורו, מה שלא זכר כן באחרים, כי ברוב הנזכר ראשון, הוא הבכור, אלא אם כן זכר אותו הראשון למעלתו. עכ"ל.

עוד עמד בזה בספר אגרא דכלה (שם) וכתב שהואיל והתיחס לאומה בפני עצמה, ועל אף שהמנהג היה ליחס הבכור אחר האב, כאן שינה המנהג ושאר הבנים התיחסו אחר האב והבכור לאומה בפני עצמה. ע"כ.

ובספר חשוקי כסף (שם) כתב שתיארו בכור משום שצידון יסד את המטרופולין צידון שהיתה גבול הכנעני. ע"כ.

ובספר הרחב דברים (דברי הימים עמ' י"ז) כתב שצידון מלשון צידה לדרך, שארץ ישראל נתנה לכנען רק בכדי לשמור עליה בבחינת צידה לדרך עד שבני ישראל יקבלוה, ורמז בזה את הפסוק "צידון בכורו", שהכנעני שמר על הארץ בתור צידה עבור בכורו של ה' יתברך, הוא עם ישראל.

ובספר יקרא דאורייתא (עמ' קל"ט) כתב שכנען היה אבי כל הז' עממין ואיך נכנס שמו ביניהם, אלא שצידון בכורו של כנען, לקח את מקומו, והוא כנען, ועל כן אמר "צידון בכורו". ע"כ.

והרב שמואל אהרן יודלביץ בספר תפארת רפאל (עמ' שכ"ז) כתב צידון הוא אליעזר עבד אברהם, או ממנו יצא אליעזר, ומפני מעלת אליעזר אמר בכורו, ולא רצתה התורה לגלות יחס אליעזר שבא מכנען וכתבה בהעלם מפני מעלתו. ע"כ.

והמהר"ל דיסקין על התורה (שם) כתב שצידון היה בכור, והיה אמור לקבל פי שנים, אך הואיל ונתקלל בקללת נח לכנען, לא ירש, ועוד ללמדנו שלא נתבטלה משפחתו כשאר משפחות שהתבטלו, אלא הוא הבכור ומשפחתו נשארה. ע"כ.

והנלענ"ד לתרץ, הואיל וצידון היה בכור, משום כך קיבל ירושה ונחלה מכובדת, וכדי ללמדנו על נחלת שבט זבולון אשר היתה על ירך צידון, והיתה בחלק טוב, לשם כך פרטה התורה "את צידון בכורו".

עוד נלענ"ד, כידוע בזמנם היו הגוים מכבדים את הבכור ומייחדים אותו לעבודת ההקרבה למולך וכמ"ש המלבי"ם (יחזקאל פרק כ' פסוק כ"ו), ומשום כך מת כל בכור בארץ מצרים, הואיל והיו מקודשים לעבודה זרה, וה' יתברך עשה שפטים באלהיהם והמית בכוריהם (מלבי"ם שמות פרק י"א פסוק ה'). וכן מצאנו שמלך מואב הקריב בנו הבכור לעבודה זרה (מלכים ב' פרק ג' פסוק כ"ז). וכן מובא בתרגום יונתן ובזוהר הקדוש (פרשת ויצא בענין התרפים) שהמכשפים אשר היו בזמנם היו לוקחים בכור אדם שנשחט והוחט, והניחו תחת לשונו שם טומאה והיה מגלה צפונות. ולפי זה מובן מדוע ספרה התורה שצידון היה בכור, וגם מובן מדוע שייכו וקראו בכורו, הואיל וכנען היו ידועים בעבודה זרה לשם כך ציינה התורה שצידון הוקדש לעבודה זרה ע"י כנען אביו, ככל הבכורים שהוקדשו בזמנם לעבודה זרה.

והאל אשר ברחמים, יגאלנו גאולת עולמים, על ארצנו, ונחלת אבותינו. עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

ואוריאל. ומדוע דווקא בזה הסדר? ולענ"ד ובהתייחס לדבריכם המחכימים שהרי הלימוד גמרא צריך סיוע דווקא בזה הסדר שתחילה צריך את סיועו של המלאך גבריאל לגבור על ייצרו על מנת להתחיל את הלימוד ואח"כ את מיכאל – שהוא הגדול שבמלאכים והוא כדי לעזור בסדר הלימוד עצמו ואח"כ רפאל – כדי להשפיע את זכויות הלימוד ולהסיר כל חולי כי התורה מרפאה את החולי הן הנפשי והן הפיזי ולבסוף את אוריאל שאיר את עיני הלומד בחידושים הנדרשים והם לענ"ד הדרגות והשלבים במהלך הלימוד.

5. ועל מה שחידש כבודו בענין המספרים השונים שהתחנן אברהם אבינו על סדום: הרי אם תסכום את המספרים שביקש אברהם: $10+20+30+40+45+50$ תקבל רצ"ה. ולפי כוונות הרש"ש ולפי הצדיק יעקב אבוחצירא זצ"ל בספרו מחשף הלבן: בתפילת שמונה עשרה מתכוונים להפוך את הצרה לרצה ונלענ"ד שברוך אנו רוצים את ה-צה"ר שיפתח לנו הקב"ה מן הצר"ה שיהפוך אותה לרצון בבחינת רצ"ה (וידוע לפי פרשת נח שצחר הוא האור וזהו רמז שיפציע מתוך הצרה האור ויתן לנו את התקווה והכיוון שזהו רצון השי"ת ועל כן רצה). ועוד שיש כאן רמז למידת הדין שניסה אברהם להמתיק כי ידוע כשיש אותיות יורדות (כמו תשרי) זהו רמז לדין ולכן רמז: ל', מ"ה, מ', ל', כ', י. ומדוע כולם מספרים שלמים ופתאום הזכיר 45? ונלענ"ד שניסה להמתיק את הדין באמצעות שם מ"ה שהוא גם רמז לאדם (בגימטריא) שדוד הוא לגולו ו-דוד צאצא לרות שהיא מואבית שהיא צאצא של לוט שהוא בגימטריא מ"ה.

[ואם תרצה ניתן לרמוז על המילה ס' שבאותיותיה היא ס מ ד ואם תמלא בתוכה את אותיות הביניים ס ג-מ ל-כ ונתו מ"ה ו-ו-ל ונלענ"ד ש-ס' היא האות הראשונה בסדום ושאל אברהם סדום מהי? ואז התחיל לבקש על 50, 45 וכו'. ולא האירה אף אות מתוך האותיות ס-נ-מ-ל-כ-ו. ולכן ניסה להמתיק עם שם מ"ה שהוא ידע שהוא שמו לוט שבודאי ינצל שכן עומדת לו זכותו של ה' אביו שקפץ לכבשן האש. והגיע עד י'.]

6. ועוד בענין מערת המכפלה לפי עדותו של הרב משה יעקב "במערה יש צואר משולש" – וזהו סוד העיגול לפי הרב יקותיאל פיש שליט"א. וענין הרוח שיוצאת מקברו של יצחק דווקא, נלענ"ד שיש כאן רמז גם על השופר שהוא כנגד זכותו של יצחק אבינו ויש להעביר בו רוח. ועוד שיש חלקים במערה הדומים לשופר ומבחינת המידות של המערה נלענ"ד שיש כאן ענין ממש של מעבר יב"ק. ועוד שיש ענין של כ"ך בנפח – וזהו גם ברמז לפרשתינו שרביקה השקתה מהכ"ד את דמשק אליעזר (דמשק מלשון משקה) ואת גמליו (מבחינת גמילות חסדים).

7. ועוד שציטט הרב את ענין תיקון הנפש, רוח ונשמה של אדה"ר על ידי כל אחד מהאבות. וידוע שאומרים שחברון היא החבור ל-נ' שהיא הנפש או הנשמה של עם ישראל. ונלענ"ד שיש במילה רמז ל-נ"ר ח"ב – בגימטריא ל' שהיא הנקודה ממנה התחיל ונברא העולם כולו והמערה היא בבחינת פתח גן עדן ובה ה-נ"ר ה'רומז לנשמה והרוח שמעניק ה' לכל אדם בבחינת נר ה' נשמת אדם. וכאותו נר שלא יכבה לעולם והעובר מדור לדור מאבותינו הקדושים עד היום הזה, נר ואש התורה המתעורר במערת המכפלה ומגיע עד לימינו אנו, המשולב בדמעותיה של רחל אמנו הקבורה בדרך אפרתה באותו קו עם נ"ר מערת המכפלה.

מהמצפה לישועה,

אברהם יצחק וינברג

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א מבשרת ציון.

² ואפשר להוסיף בזה בס"ד שהנה מה שפעלה רביקה עם הכ"ד הוא הכ"ד ספרים של התנ"ך וכן הוא כ"ד קישוטי כלה וכן כ"ד צירופי שם אדנות, ועוד יש להוסיף בענין הכ"ד שהנה כ' במילוי הוא כ"ף וד' הוא דל"ת כפ"ל ד' והיינו שרביקה אוהבת את יעקב וע"כ פעלה היא בשבילו שיהיה לו ד' נשים שמהם יצא י"ב שבטי י"ה.

**הרה"ג יחיאל ביטון שליט"א
בני ברק**

לכבוד מוהר"ן אבוחצירא שליט"א

הנה שמו הטוב יצא למרחקים בעיקר בזכות הפצת התורה אשר הוא עושה בגליון מרי"ח ניחוח אשר לניחוחו אנו מתענגים בכל שבת ושבת הי"ו.

ועתה על דבר פרשת השבוע פרשת תולדות.

הנה בעניין הבארות שחפרו רועי יצחק נאמרו דברים רבים אך גם אני אענה את חלקי כפי אשר קיבלה נשתי במעמד הר סיני. הנה שלוש בארות חפר יצחק ועל שתיים מהן רבו אתו רועי גר הראשונה קרא שמה עשק כי התעשקו עמו. והשניה קרא שמה שטנה על שם המריבה שרבו עליה והשלישית קרא לה רחובות כדכתיב ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ.

הנה בעניין הבארות אפשר לומר כי הן כנגד בתי המקדש הראשון השני שנחרבו והשלישי שיבנה במהרה בימינו אמון. והנה הראשון עשק על שם שעברו עם ישראל על שלוש עבירות קשות לכן נקרא שמו עשק על שם ההתעסקות בעבירות קשות. והשני נקרא שטנה על שם שגאת חנים שהיה בה שעד היום לא השבנו עצמנו להיות בעלי אהבת חנים ולא לדבר סרה על עם ישראל חילונים ודתיים כאחד וללכד את כולם תחת הלכה אחת והגדרה אחת כי הצורך ימח שמו שאין צורך להזכיר את שמו הרג באירופה והשמיד ששה מיליוני יהודים הגם שחלקם לא זוהו כיהודים אצל היהודים עצמם אך הוא לא הבחין ביניהם ולגביו לא עמדה השאלה מיהו יהודי כפי שמנסים היום להעמיד השם ישמרנו וילכד אותנו לעם אחד כמו במעמד הר סיני שאמר ויחן ישראל נגד ההר ויחן בלשון יחיד כאיש אחד בלב אחד. אך הבנין האחרון שהוא הבית השלישי שעתידי להיבנות במהרה בימינו נקרא רחובות על שם כי הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. והנה אפשר לרמוז גם בעניין מה שאמרו חז"ל כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים כי הנה על ידי הזיווג בין איש לאשתו מזרזים את הגאולה כמו שאמרו ז"ל אין בן דוד בא עד שתכלה נשמה מן הגוף ועל ידי הזיווג מורידים נשמות חדשות לעולם וממילא מקרבים את הגאולה והנה חורבות הן הן אותיות רחובות כי על ידי שמחת חתן וכלה אשר בחתונתם מקרבים את הגאולה כאילו בונים אחת מחורבות ירושלים והופכים אותה לרחובות שבו נרמז בית שלישי ובה יבוא הכל על מקומו בשלום ואתם הקוראים תבורכו מפי עליון ממקור כל הברכות מן הברכה העליונה.

כה דברי הקטון יחיאל ביטון העוסק בפענוח כתבי ידיהם של חכמי מרוקו והמזרח וניתן לראות את דרשותי באתר אשר כתובתו www.solitreo.net ונא להעתיק בעד מור אחי עטרת ראשי אברהם בן רחל שסובל קשות ה' ישלח לו רפואה שלימה אמן בתוך שאר כל חולי ישראל.

**הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס גס אני אודך
בני ברק**

בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך

אנו אומרים בקריאת שמע: ואהבת את ה' אלקיך "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך".

והאיר לי הגה"ח המפואר רבי יהושע בינעט שליט"א, שיש לומר בדרך דרוש, שזה כנגד ג' האבות, "אברהם יצחק יעקב".

שעל "אברהם" אמר "בכל לבבך", שכבר בגיל שלש הכיר את בוראו (נדרי"ל"ב ע"א), ועבד את הקב"ה "בכל לבבו", וכמו שאומרים בוירבך דוד וגו', "ושמת שמו אברהם, ומצאת את לבבו נאמן לפניך".

ועל "יצחק" אמר "ובכל נפשך", שמסר נפשו להקב"ה בעקידה,

ועל "יעקב" אמר "ובכל מאורך", שגם עם כל הרמאות שעשה לו לבן, לא לקח ממון שאינו שלו, וכמו שכתבו המפרשים, וזהו "בכל

מאורך", היינו "בכל ממונך" (רש"י דברים ו', ה' בד"ה ובכל מאורך). והבן. עכ"ד [בתוספת נופך קצת]. ודפח"ח.

**בברכת כהנים באהבה כעתירת
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס "גס אני אודך"
בני ברק**

**הרה"ג חנוך איזנברג שליט"א
פתח תקוה.**

בגליון כסלו תשע"א של והגית מובא בשם ר' שלמה זלמן זצ"ל (למנח"ש ח"ב ס"ו) שאם נמצא במקום שעדין לא חנוכה ובביתו כבר חנוכה אזי יוצא יד"ע"י ההדלקה בביתו.

ויש לעיין מה הדין במקרה הפוך-נמצא מזרחה לא"י במקום רחוק וכשיתחיל חנוכה בביתו כבר יאיר היום במקום שנמצא.

בברכה חנוך איזנברג פ"ת

**ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון 'מרי"ח ניחוח'
עפולה.**

בס"ד

**לכבוד הרה"ג חריף ובקי טובא מחבר חיבורים נפלאים המאיר לארץ
ולדירים הוא הרב האדיר והחזק הרב אלעזר זאב רז שליט"א !**

אפתח בפי בשירה וזמרה לכבודה של תורה, וחסד ה' מעולם ועד עולם שזוכה אני לקבל מאת כת"ר תשובות נפלאות מאירות ומשמחות, כן ירבה וכן יפרוץ גבולו בתורה ובתלמידים ובבנין, ויזכה להפיץ אורה של תורה וילכו רבים לאורו אכ"ר. אשא עיני אל ההרים הרמים לשאול שאלותי, ואשא תפילה לשוכן מעונה שאזכה לתשובה על שאלותי, וזה החלי:

א) באו"ח סימן קכ"ח במשנ"ב סקל"ז כתב שכהן שהצבור שונאים אותו או הוא שונא את הצבור, סכנה הוא לכהן אם ישא כפיו וכו' ע"כ. וצ"ע מה הוא הסכנה שיש לכהן בזה, ומדוע רק לכהן ולא לציבור, שיש לומר דאם שונא הצבור לכהן יהיה סכנה לצבור, וכהן ששונא לצבור יהיה סכנה לכהן. וצ"ע.

ב) בשו"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף י"ג פסק מרן, מתחילין הכהנים לומר יברכך וכו' ואחר כך מקרה אותם שליח צבור מלה במלה והם אחריו על כל מלה עד שיסיימו פסוק ראשון, ואז עונים הצבור אמן, וכן פסוק שני וכן אחר פסוק שלישי. ע"כ. וצ"ע מהו המקור למה שאומרים הצבור ברוך הוא וברוך שמו לאחר שאומרים הכהנים את ההויות.

ג) בשו"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף כא' כתב מרן- אין הכהנים רשאים לנגן בברכת כהנים שנים או שלשה ניוונים, משום דאיכא למחש לטרוף הדעת ואין לנגן אלא נגון אחד מתחלה ועד סוף. ע"כ. ועיין במשנ"ב ס"ק פב' פג' פד'.

ונסתפקתי האם כשעולים לדוכן לנשיאת כפיים ב' או ג' כהנים מעדות שונות כגון ספרדי והברתו עמו, תימני והברתו עמו, ואשכנזי והברתו עמו, (כמו שמצוי כשמתפללים בשטיבלך), האם גם בזה יש חשש לטרוף הדעת שכל אחד אומר את הברכתכהנים בהברה שונה.

ד) בשו"ע סימן קכ"ח סעיף ל' כתב מרן - מי שיש לו מוס בפניו או בידיו וכו' לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו. ע"כ.

וצ"ע מה הדין בכהן שיש לו צלקות בפניו או בידיו או ברגליו מחמת ניתוח שעשה או ר"ל לעו"ע תאונה שעבר, ולא דש בעירו, האם יעלה לדוכן לנשיאת כפיים או לא.

מאוד אשמח אם כבודו יוכל להשיב לי על שאלותי, ויזכה לכל טוב הצפון לצדיקים אכ"ר.

ביקרא דאורייתא
רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא
רח' הרב קירשטיין 6/9 עפולה 18394

תשובות על השאלות הנ"ל

הרה"ג אלעזר זאב רז שליט"א
רבה של תל ציון.

לכבוד הרב רן יוסף חיים מסעוד אבו חצירא שליט"א שלום וברכה.

בענין השאלות ששאלתם על ברכת כהנים הנני להשיבכם:

א. הנה מקור ד"ז הוא מזוה"ק (נשא קמו ע"ב) שהיה מעשה בכהן אחד שהעם לא אהבוהו, וקם לפרס ידיו, ועד דלא אשלים, אתעביד תילא דגרמי, מאי טעמא דלא בריך בחביבותא. מוכח דהם לא אהבוהו, אבל הוא אולי אהבם, ואעפ"כ נענש הוא. וצ"ב מ"ש הזוה"ק "דלא בריך בחביבותא". וי"ל דכמים פנים לפנים, מאחר שהם לא אהבוהו, מימלא הוא ג"כ לא אהבם ואז חסר אצלו החביבותא. וכח צבור ניצח את כח היחיד.

ב. כנראה הדבר בא מהנהגת הרא"ש שנהג כן בברכות העמידה לענות ברוך הוא וברוך שמו וכמובא בטור ושו"ע סימן קכ"ד ס"ה. ושוב ראיתי כן בכה"ח (שם אות זך).

ג. ניוגנים לחוד, והברות (של עדות) לחוד. (ויש דיון, לעבור ממקום למקום, אם ג"כ הוי בכלל, ובתשובה שאצלי כתבתי מעזר משד"י).

ד. מסתברא שאין הפרש, דזיל בתר טעמא דמסתכלין, אא"כ הצלקת אינה ניכרת כל כך. ברם, היום שמכסים הפנים והידיים בטלית, לא שייכים הלכות הללו, כמפורש בשו"ע שם (סעיף לא).

חן חן לך, על אשר כבודו מזכני לברר הלכות הללו ותשא ברכת האל למושעות ותשואות.
א.רז
תל ציון.

עוד תשובות על השאלות בענין ברכת כהנים

מערכת "לדופקי בתשובה"

בס"ד

לכב' הר"ר רן יוסף חיים מסעוד אבו חצירא שליט"א
המפיץ אור התורה לרבים
מח"ס מריח ניחוח

שמחנו לקבלת איגרתו

א. בענין סכנה לכהן הדבר פשוט כיון דעליו המצוה לברך באהבה ואם יש כאן שנאה אין כאן באהבה כמבואר בזוהר פר' נשא שזה מקור הדברים.

ב. מקור המנהג לענות ברוך הוא וברוך שמו בברכת כהנים על במהריק"ש בהגהות ערך לחם אות יד יעו"ש והפרי חדש אות יג ובספרו מים חיים פ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ז יעו"ש והמהר"א אזולאי בהגהותיו על הלבוש סקי"ד והחיד"א בברכי יוסף ק"י ע"ש והמהר"ח פלאג"י בכף החיים סי' ט"ו אות ע"ו ע"ש והבא"ח פרשת תצוה אות ט"ו ע"ש

ג. בענין כהנים בהברות שונות ודאי מותר ופוק חזי ממנהג העולם והחילוק בין זה לניגונים שונים דשם כל ניגון מבלבל את חבירו אך כשאומר אותה מילה בהברה שונה אין כלל בלבול וגם כ"א רגיל לנוסחתו ופשוט.

ד. בענין צלקת לכהן ודאי דין צלקת הוא כמו כל מום אחר דמאי שנא אך אם הצלקת מכוסה בטלית ודאי מותר ובד"כ היום רוב היד והפנים מכוסים וכ"כ בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה או"ח סי' כ"ב.

באם יש לכם הערות או שאלות נוספות נשמח להשיב

בברכת תורה מערכת לדופקי בתשובה

הרה"ג אברהם וינברג שליט"א

בס"ד

לכבוד מערכת לדופקי בתשובה שלום וברכה וכט"ס!

מתנצל מראש אם מטריח אני את כבודו בשאלותי. אך לדברים הללו לא מצאתי תשובות:

א. רציתי לשאול אם כבודו יוכל להפנות אותי לגבי הכתוב בפרשת נח בנועם אלימלך בדרוש השני של או יאמר השייך לרישא "אלה תולדות נח"... דהנה בכל דור ודור יש שורש לתקן מצוה מיוחדת יותר משאר מצוות... וכדומ' בכל דור יש שורש להחזיק במצוה מיוחדת יותר משאר מצוות". רציתי לשאול האם כבודו יוכל להפנות אותי היכן ניתן לדעת מהי המצוה המיוחדת של דורינו? האם בדורינו המצוה כוללת את כל המצוות כולן יחד? האם יש ספר או מקור העוסק במצוות הדור?

ב. רציתי לשאול את כבודו בנוגע למנהג ששמעתי המיוחס לאר"י הקדוש לשים את ידו האחת על גב ידו השניה כנגד הלב בתפילת ערבית לאחר ברכת מעריב ערבים. רציתי לשאול האם נכון והאם יש מקור?

ג. שמעתי כי יש מנהג לא לשתות יין שנוצר בו בועות ויש לשתות את היין לאחר שיסיר או יפוצץ אותן באצבעו והבנתי שכך נהגו רבנים. האם נכון הדבר ומה מקורו?

יישר כח גדול ושתזכו להפיץ תורה ולהאדירה
אברהם יצחק וינברג

תשובות לשאלות הנ"ל

מערכת "לדופקי בתשובה"

בס"ד

לכב' הר"ר אברהם יצחק וינברג שליט"א

שמחנו לקבלת מכתבך

א. בענין מצוה מיוחדת לדורנו הנה רוב המביאים את דברי הנועם אלימלך כתבו או דהיום אין בנינו בעלי רוח הקודש שיאמרו מה מצוה מיוחדת לדורינו או שהנועם אלימלך התכוון גם לדורינו שהוא עדיין דור לפני ביאת המשיח אך מצאנו במבשר טוב שכינתא בגלותא [האדמו"ר מביאלא] עמ' קע"ז כתב בדורינו המצוה היא אמונה ובמבשר טוב שבועות דף ס"ט כתב דהעבודה היא אהבת ישראל.

ב. דברי האר"י הם בשער הכונות דף נ"ב וז"ל גם ענין הנ"ל בתפילת מנחה והוא להיזהר לאסור ולחבק שתי ידיו זו ע"ג זו וכן לסגור ולעצום עיניו בעת התפילה כל זה צריך לעשות גם בתפילת ערבית אבל כאן יש יתרון אחר והוא כי עתה בתפילת ערבית צריך לעשות ב' דברים אלו משעה שמתחיל אשר בדברו מעריב ערבים וכו' עד תשלום כל העמידה כולה טל וטעם הדבר נתבאר שם בתפלת שחרית בדרושים הנזכרים אשר שם ועיי"ש היטב עכ"ל. והובא בבן איש חי

ג. בענין יין שנוצר בו בועות לא מצאנו כלל ענין זה בשום מקום.

באם יש לכם הערות או שאלות נוספות נשמח להשיב

בברכת תורה מערכת לדופקי בתשובה